

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Jan Komárek

Nguyễn Du a Příběh Kiêu

Nguyễn Du and The Tale of Kiêu

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Lucie Hlavatá, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Jan Komárek

Abstrakt

Tato práce je uvedením do studia Příběhu Kiêu, veršovaného románu sepsaného vietnamským básníkem Nguyễn Duem na přelomu XVIII. a XIX. století a dnes považovaného za největší dílo vietnamské literatury. Studie seskupuje témata, jež souvisejí se vznikem tohoto díla. V první řadě popisuje genezi jeho zápletky od historických událostí v Číně XVI. století přes její vývoj v rámci čínské literatury až po vietnamskou adaptaci Nguyễn Duovu. Největší pozornost je mezi všemi souvisejícími texty věnována nejranějšímu z četných děl krásné literatury, která tuto látku zpracovávají, a dále především románu, jenž Nguyễn Duovi sloužil jako přímá předloha pro vlastní tvorbu. Dále je zde zevrubně rozepsán Nguyễn Duův životopis. Závěrečná část nabízí různé možnosti interpretace názvu, jenž Nguyễn Du pro svou báseň zvolil. V příloze předkládáme ukázkou překladu.

Abstract

This thesis is an introduction to the study of The Tale of Kiêu, a verse novel written by a Vietnamese poet Nguyễn Du at the turn of the XVIII and the XIX century and today considered the masterpiece of Vietnamese literature. The study gathers topics which are related to the origins of the work. In the first place it describes the genesis of its plot from the historical events in the XVI century China through its development in the framework of the Chinese literature to its Vietnamese adaptation by Nguyễn Du. Among the related texts, most attention is paid to the earliest of the numerous works of fiction that elaborate on this material and then most importantly to the novel which served Nguyễn Du as a model for his own work. Nguyễn Du's thoroughly laid out biography is presented below. The final section offers various options of interpreting the title that Nguyễn Du chose for his poem. In the appendice we present an excerpt of its translation.

Klíčová slova / Keywords

Nguyễn Du, Truyện Kiêu, truyện Nôm, Qingxin Cairen, caizi jiaren, duanchang

Obsah

TECHNICKÁ POZNÁMKA	5
ÚVOD	6
SYNOPSIS	7
1. GENEZE PŘÍBĚHU WANG CUIQIAO	10
1.1 PŘEKROUCENÁ HISTORIE.....	11
1.2 DVOJÍ PODÁNÍ.....	13
1.3 MEZI HISTORIÍ A FIKCÍ.....	16
1.4 UČENEC A KRÁSKY	19
2. OD CUIQIAO K THUÝ KIÈU.....	24
2.1 CTNOSTNÝ KNÍŽE	27
2.2 ROZERVANÉ ÚTROBY	32
ZÁVĚR.....	35
PRIMÁRNÍ LITERATURA A TRADIČNÍ KRITIKA	37
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA A SLOVNÍKY	40
UKÁZKA PŘEKLADU.....	43

Technická poznámka

Považujeme-li to za relevantní, doplňujeme k vybraným pojmům vyskytujícím se v textu v závorce čínské a vietnamské formy zápisu, a to vždy v následujícím pořadí: pinyin,¹ tradiční čínské znaky,² chữ quốc ngữ.³ V poznámkovém aparátu a závěrečné bibliografii respektujeme zápis užitý v dané publikaci, ke znakům doplňujeme přepis v pinyinu. Tituly a úřednické funkce převádíme pokud možno podle Xu Shu'an, Olivová 2000, případně překládáme v souladu s Hucker 1985.

Bibliografické údaje k pojednávaným literárním dílům se nacházejí v seznamu primární literatury v pořadí, v němž jsou uvedeny v textu. Zároveň na ně zpravidla odkazujeme římskou číslicí. V bibliografii přednostně uvádíme překlady do češtiny, angličtiny a vietnamštiny. Citační normu ČSN ISO 690 z roku 2011 si dovolujeme mírně uzpůsobit vzhledem ke zvyklostem zápisu vietnamských jmen a absenci některých bibliografických dat ve vietnamských a čínských publikacích. Ježto často čerpáme ze sborníků a opětovně vydávané sekundární literatury, uvádíme v odkazech pod čarou pro čtenářovu informaci o stáří citovaného pramenu rok jeho prvního uveřejnění, nikoli rok vydání námi užívané publikace. Ten udáváme v závěrečné biografii.

Při překladu názvů literárních děl uvádíme v případě děl čínských čínskou výslovnost vlastních jmen v nich obsažených, analogicky u děl vietnamských výslovnost vietnamskou. Snad poněkud kontroverzní se může zdát užití čínských jmen v překladu úryvku z *Příběhu Kiêu* a jeho úvodní synopsi. Volíme tento postup, abychom sjednotili zápis osobních jmen vystupujících postav se jmény a pojmy, jež jsou v českém prostředí zažité v čínské, nikoli vietnamské výslovnosti (v naší ukázce se jedná zejména o název dynastie Ming, vietnamsky „Minh“), a také abychom zohlednili skutečnost, že se v některých případech jedná o historické postavy, a sice rodilé Číňany.

¹ V ČLR oficiální a mezinárodně užívaný latinizovaný zápis čínštiny.

² Do poloviny XX. století oficiální zápis čínštiny na celém území Číny.

³ Ve VSR oficiální zápis vietnamštiny.

Úvod

Román ve verších známý jako *Příběh Kiêu* (傳翹, Truỵên Kiêu; I) byl sepsán na přelomu XVIII. a XIX. století básníkem Nguyễn Duem (1765–1820) a dnes je všeobecně považován za vůbec nejvýznamnější dílo vietnamské literatury, srovnávané ve vietnamských publikacích například s Puškinovým *Evženem Oněginem*. Přestože však byl *Příběh Kiêu* cele či zčásti přeložen již do více než dvaceti světových jazyků,⁴ nedostává se mu za hranicemi Vietnamu takové pozornosti, jakou by si snad podle mnohých jeho čtenářů zasloužil. Jeho postavení v rámci nejen domácí, ale i světové literatury se tak blíží spíše klenotu písemnictví českého – mimo naši zem takřka neznámému *Máji* Karla Hynka Máchy. A vskutku, není to ani tak autorovo novátorství po stránce obsahové (zatímco *Máj* je dílem výrazně eklektickým, *Příběh Kiêu* je přímo adaptací), nýbrž kromě jiného způsob zacházení s vlastní mateřštinou, jímž Nguyễn Du stejně jako u nás Mácha navždy proměnil literaturu svého národa. A tak zatímco *Příběh Kiêu* byl ve Vietnamu v minulosti předmětem žhavých politických diskuzí a dodnes je středobodem tamního literárněvědného bádání,⁵ v zahraničí o něm vzniklo literatury po málu.

Český čtenář se s Nguyễn Duovým dílem mohl seznámit již roku 1926 díky prozaickému převyprávění Antonína Horského a později především díky přebásnění Gustava Francla z roku 1958. Oba převody byly pořízeny z francouzštiny. Pohříchu nejsou doplněny téměř žádnými údaji, jež by dílo zařazovaly do historického a literárního kontextu. Nicméně pro případ, že čtenář s *Příběhem Kiêu* dosud blíže obeznámen není, uvádíme vzápětí stručnou synopsis díla a v závěrečné příloze též ukázkou překladu včetně podrobných filologických poznámek.

Předkládáme vůbec první studii v českém jazyce zabývající se samostatně *Příběhem Kiêu*. Jejím cílem je položit základní kámen pro další bádání stejně jako pro nový, kompetentnější překlad tohoto pozoruhodného díla. Od tohoto cíle se odvíjí předmět našeho zkoumání – předchozí vývoj narativu, osoba autorova a původní název jeho díla.

⁴ Trần Đình Sử 2012 [2002]: 39

⁵ *Příběhem Kiêu* se zabývají takzvaní „kiêuologové“ (nhà Kiêu học). Jeden z nich, Lê Xuân Lít, v roce 2005 sestavil bibliografii relevantních tištěných publikací čítající 1024 hesel, nicméně tento seznam si nečinil nárok na úplnost ani v době svého vydání a dnes by mohl být o další desítky titulů bohatší. Lê Xuân Lít [2005]: 1923–1979

Synopsis

Při procházce o jarním svátku zemřelých se mladá, krásná a nadaná Wang Cuiqiao (王翠翹, Vương Thuý Kiêu) se svým bratrem a sestrou zastavila před zanedbanou mohylou. Jak bratr své sestry záhy poučil, jednalo se o hrob kurtizány Danxian (淡仙, Đạm Tiên), za života slovutné, ve smrti však opuštěné. Cuiqiao její osud bolestně zasáhl a jala ji předtucha, že také ji samu čeká podobně neblahý úděl. Tehdy se sourozencům zjevil kurtizánin duch a ještě téže noci Danxian ve snu potvrdila Cuiqiao správnost její předtuchy, oznámivši jí, že její jméno se nachází v zásvětním soupisu smrtelníků s „rozervanými útroby“ (duanchang, 斷腸, đoạn trường), čili zlomeným srdcem.

Na osudné vycházce se však Cuiqiao kromě Danxian prvně setkala také s mladým, pohledným učencem Jin Zhongem (金重, Kim Trọng), do něhož se na první pohled zamilovala, stejně jako on se nyní zahleděl do obou sester zároveň. Zamilovaný Jin Zhong se pak přestěhoval do příbytku sousedícího s domem Wangových, kde vyčkával vhodné příležitosti k dalšímu setkání. Až jednou Cuiqiao vytratila v zahradě svou jehlici do vlasů. Jin Zhong ji sebral, čehož následujícího dne využil jako záminky pro seznámení. A když se pak celá rodina Wangových vypravila za příbuznými, zanechavši Cuiqiao doma samotnou, připili si oba milenci v Jin Zhongově příbytku na věčnou lásku. Cuiqiao pak zahrála mladíkovi v loutnu, čímž v něm vznítla mocnou vášeň, avšak při své počestnosti nenechala jeho milostné touze dojít úkoje.

Leč zlé lne k dobrému, a tak Jin Zhong musel kvůli úmrtí svého strýce náhle odcestovat. A jakmile se Wangovi navrátili, vpadli do domu lítí biřicové, již na základě neoprávněného udání odvedli a uvěznilo starého Wanga. Cuiqiao, rozpolcená mezi věností milenci a oddaností otci, rozhodla se obětovat pro blaho svého rodu – nechala se prodat jako konkubína, aby za utržený obnos mohl být otec vykoupen. Svou mladší sestru Cuiyun (翠雲, Thuý Vân) požádala, aby se za Jin Zhonga provdala namísto ní.

Nový manžel byl však ničemník, a připraviv ji o panenství, prodal ji do nevěstince. Vidouc, kde se nyní ocitla, pokusila se Cuiqiao o sebevraždu, leč znovu se zjevivší Danxian jí oznámila, že teprve tehdy jí náleží zemřít, až odčiní hříchy svých minulých životů. Znovu se prý shledají na řece Qiantang (錢塘, Tiền Đường). Kuplířka ji ve strachu, že Cuiqiao svůj pokus zopakuje, nechala u sebe po čas žít, aniž ji nutila přijímat zákazníky.

Jednoho dne ji však kuplířčin proradný komplic, falešný svůdce, navedl k útěku, čímž padla do kuplířčiny léčky a musela příslibit, že nyní již začne nápadníky přijímat.

Tak se seznámila s mladým Shuem (東生, Thúc sinh) jehož chtíč se brzy proměnil v lásku. Utekli spolu a nějaký čas žili šťastně, dokud se ovšem neobjevil starý Shu, jenž pro synovo zalíbení v bývalé kurtizáně neměl dostatek pochopení a pro necudnost jejich soužití je pohnal před soud. Cuiqiao byla shledána vinnou; nakonec však milosrdný soudce vyslyšel prosby mladého Shua a propustil Cuiqiao z mučidel, aby se přesvědčil o jejím básnickém nadání. Její žalozpěv ho dojal natolik, že oba milence propustil.

Jejich společné štěstí však nemělo dlouhého trvání. O Shuově avantýře se doslechla jeho mazaná žena, jež posléze nechala Cuiqiao unést a učinila z ní svou otrokyni. Když ji pak Shu, který ji pokládal za mrtvou, spatřil ve vlastním domě v porobeném stavu, předstíral před manželkou ve své slabosti, že Cuiqiao nikdy nebyl spatřil. Nakonec se i Shuova manželka, poznavši skryté nadání a krutý úděl své nové otrokyně, nad Cuiqiao slitovala a umístila ji do přilehlého kláštera. Odtud však Cuiqiao ve strachu před svou bývalou paní uprchla do jiné pagody, kde se jí ujala dobrosrdečná mniška Jueyuan (覺緣, Giác Duyên). Obávajíc se, že je pronásledována, svolila Cuiqiao brzy k dalšímu sňatku. Její nový manžel se však ukázal být nemenším falešníkem než ten prvý, a tak se opět ocitla mezi kurtizánami.

Jednoho dne ji navštívil vzácný host, neohrožený válečník Xu Hai (徐海, Tù Hǎi), toho času se svým početným vojskem úspěšně vzdorující státní moci. Zamiloval se do Cuiqiao, vykoupil ji a učinil ji svou ženou. Po návratu z vítězného tažení pak Xu Hai nechal na své panství přivést a před Cuiqiao postavit všechny její bývalé dobrodince a trýznitele, s nimiž se na své strastné pouti byla setkala. Shua a Jueyuan pak Cuiqiao finančně odměnila, Shuově ženě velkoryse odpustila a všechny zloduchy nechala popraviti.

Ke hranici Xu Haiovy državy po čase přitáhl v čele císařských oddílů slavný vojevůdce Hu Zongxian (胡宗憲, Hò Tông Hiên). Žádal Xu Haiovu kapitulaci výměnou za významné místo ve státní správě. Cuiqiao, toužíc po míru a opětovném shledání se svou rodinou, přiměla Xu Haie nabídku přijmout. Avšak Xu Hai byl Hu Zongxianem zrazen a během kapitulace zabit. Hrdinovo tělo zůstalo i po jeho smrti vzpřímeně stát a padlo, až když se před ním vrhla k zemi zoufalá Cuiqiao. Vojáci ji přivedli před Hu Zongxiana, jenž uslyšev na oslavném banketu její hru v loutnu, vyznal jí v opilosti přede všemi lásku. Ráno litoval neuváženého činu, nehodícího se k jeho váženému stavu, a věnoval Cuiqiao jako konkubínu vůdci spojeneckého kmene. Cuiqiao, vědoma si své viny na Xu Haiově smrti a

vlastní tělesné i duševní zchátralosti po patnácti útrpných letech na cestách, ocitla se nyní na palubě náčelníkovy lodi, plovoucí po řece Qiantang. Vzpomenuvši na proroctví o shledání s Danxian, vrhla se do vln.

Mniška Jueyuan mezitím navštívila věstkyni, na jejíž radu se usadila v chýši na břehu Qiantangu a najala dva rybáře, aby čekali na určeném místě s nataženou sítí. Tímto způsobem se Cuiqiao vskutku podařilo zachránit. Ještě než přišla k vědomí, zjevila se jí Danxian se zprávou, že její jméno bylo pro její počestnost a zásluhy vyškrtnuto ze soupisu zatracených a hříchy minulých životů jí byly odpuštěny. Cuiqiao pak žila společně s Jueyuan v chýši na břehu řeky oddána Buddhovi.

Jin Zhong se mezitím oženil s její sestrou, složil úřednické zkoušky, byl několikrát povýšen a přeřazen do jiné provincie, avšak nikdy při tom nepřestal pátrat po své první lásce. Nakonec se mu přece podařilo Cuiqiao nalézt a přivést ji zpět domů. Byla uspořádána svatba. O svatební noci však Cuiqiao svému muži nenabídla své zneuctěné tělo, nýbrž naposledy v životě vzala do rukou loutnu a zahrála píseň radostnou, ne již chmurnou a unylou, jako hrávala dříve. Nechali pak vztyčit svatyni, o níž se Cuiqiao napříště starala. Poslali též pro Jueyuan, avšak po ní nebylo ani stopy. Jin Zhong byl poté ještě mnohokrát povýšen a Cuiyun mu dala mnoho potomků.

1. Geneze příběhu Wang Cuiqiao

Sám Nguyễn Du se zřejmě nikterak netajil tím, že si zápletku svého příběhu vypůjčil ze starší čínské historie a literatury, a neměl k tomu ostatně ani důvod, neboť se v jeho době i v celých dějinách vietnamské stejně jako čínské klasické literatury jednalo o zcela běžný, ba upřednostňovaný postup při tvorbě literárního díla. S úpadkem klasické vzdělanosti a pozdějším nárůstem vietnamského nacionalismu a animozity vůči všemu čínskému jako by se však na tento neobyčejně zajímavý aspekt Nguyễn Duova díla pozapomnělo, a třebaže jeho čínské kořeny byly ve vietnamských publikacích vždy připomínány, nebyly nikdy probádány vskutku důsledně. Zrod a vývoj konečné podoby zápletky *Příběhu Kiêu* je však velice složitá problematika, již se minulým badatelům, zejména autorům ze Spojených států amerických, podařilo částečně rozklíčovat díky kromobyčejné erudici, přístupu ke zdrojům a nezávislosti na politických poměrech. Až v posledních letech se vietnamským badatelům daří zvolna dohánět ztráty vůči západní literární vědě, způsobené politickou a ekonomickou nestabilitou Vietnamu v dobách kolonialismu a studené války, ale i nadále přetrvávající všeobecnou nechotou či neschopností zabývat se vskutku do hloubky klasickou čínskou literaturou.⁶ Proto v této kapitole vycházíme především z výzkumů amerických badatelů. Dvě zásadní studie, jež tvoří osu této kapitoly, zůstávají ve Vietnamu dodnes neznámy.⁷

Ještě než se však dostaneme k samotné literatuře, zaměříme se na dějinné události, jež o dvě a půl století později vyústily ve vznik Nguyễn Duova nejslavnějšího díla.

⁶ Vietnamské studie se vesměs omezují pouze na srovnání *Příběhu Kiêu* s jeho bezprostřední předlohou. Úplnější, avšak stále zdaleka neúplnou historii vývoje příběhu v Číně podává Trần Đình Sừ [2002]: 27–36.

⁷ Internetové kulturní zpravodajství provincie Hà Tĩnh stručně informuje o získání kopie Benoitovy studie do sbírky Výboru pro odkaz Nguyễn Duův (Ban quản lý di tích Nguyễn Du). Citace tohoto článku ilustruje specifickou představu o tom, jak vypadá dizertační práce obhájená na Harvardově univerzitě: „Stran obsahu práce, doktor Charles hovoří o vývoji tohoto vedělka vietnamské literatury, opěvává projevy Xu Haiova hrdinství, nedotčenou počestnost Cuiqiao a skrze tyto dvě postavy práce vyvyšuje lidskost vietnamského lidu ve válce, v míru, v minulosti i v budoucnu.“ (Xuân Bách 2008). Studie je zmíněna též v prologu k Benoitově vietnamsky psanému časopisovému článku (Benoit [1995]: 351–352). Ve své bibliografii Lê Xuân Lít [2005]: 1923–1979 neuvádí ani Benoita, ani Henryho.

1.1 Překroucená historie

Počátkem vlády dynastie Ming (1368–1644) byl v Číně zaveden státní monopol na veškerý námořní obchod a jako opatření proti pirátským útokům byly zakázány různé s mořem spojené aktivity včetně rybolovu. Zákaz obchodu vedl k vytvoření velkých pašeráckých organizací, jež po čase disponovaly nemalou vojenskou silou a uchýlovaly se mimo jiné právě k pirátství. K prvnímu většímu ozbrojenému střetu s vládními vojsky došlo roku 1547. To vedlo k přesunu táborů těchto pirátů a pašeráků na jižní Kjúšú a k prohloubení jejich spolupráce s Japonci.⁸

Roku 1551 se k těmto oddílům připojil bývalý buddhistický mnich Xu Hai, jeden z hrdinů pozdějších literárních zpracování těchto událostí. Pro své bývalé působení v mnišském řádu se Xu Hai mezi Japonci těšil velké vážnosti – byla mu dokonce připisována schopnost s neobvyklou přesností předpovídat budoucnost – a záhy se stal jedním z nejvýše postavených pirátů-pašeráků Východočínského moře. V letech 1554, 1555 a 1556 podnikl Xu Hai spolu s dalšími pirátskými vůdci tři loupežné výpravy do pobřežních oblastí Číny. Roku 1555 nájezdníci zaútočili mimo jiné na města Hangzhou a Jinling (dnešní Nanking).⁹

Tou dobou spolu na straně obránců soupeřily dvě frakce prosazující každá jiný postup k potlačení pirátství. Xu Haiův historický i literární protějšek Hu Zongxian, velitel obranných sil piráty sužované provincie Zhejiang, podporovaný u dvora několika mocnými spojenci včetně neslavně proslulého hlavního sekretáře (shoufu, 首輔, thủ phụ) Yan Songa (嚴嵩, Nghiêm Tung), zastával strategii pacifikace – snažil se získat jednotlivé pirátské vůdce na stranu zákona a zapojit je do bojů proti ostatním nájezdníkům výměnou za prominutí minulých prohřešků a nabytí oficiálního titulu. Odpůrci Hu Zongxianova benevolentního přístupu, na jejichž straně stál i příležitostně se angažující císař Jiajing (嘉靖, Gia Tĩnh), zastávali agresivní strategii – nesmlouvavou eliminaci nepřátel vojenskou silou, a to přesto, že císařské oddíly v oblasti se tehdy potýkaly s trvalým nedostatkem bojeschopných mužů. Pád Xu Haiův i dalších vzbouřenců nakonec zapříčinila zřejmě zcela nezamýšlená kombinace obou přístupů.¹⁰

⁸ Benoit 1981: 10–12

⁹ Benoit 1981: 15–19

¹⁰ Benoit 1981: 19–20

Roku 1556 se Hu Zongxianovi podařilo obrátit Xu Haie proti některým jeho bývalým spojencům, a Xu Hai se dokonce vládním vojskům přišel osobně vzdát, nesložil však zatím zbraně a několikrát se neúspěšně pokusil o návrat do Japonska, maje důvodné obavy o vlastní bezpečí. Tehdy do Zhejiangu dorazily posily vedené Hu Zongxianovým nadřízeným Zhao Wenhua (趙文華, Triêu Văn Hoa), jenž třebaže sám taktéž zastával strategii pacifikace, byl instruován císařem, aby si útočníky podrobil vojenskou silou. Izolovaný, své staré spolubojovníky zradivší a novými spojenci zrazený Xu Hai byl po týdnu bojů poražen. Jeho tělo bylo údajně¹¹ nalezeno utopené v řece.

V následujících letech Hu Zongxianovi vlivní podporovatelé upadli u dvora v nemilost a Hu Zongxian byl opakovaně hnán k odpovědnosti za svůj podezřele vstřícný přístup k pirátům a různé fiskální nesrovnalosti. Na jeho obhajobu tehdy vzniklo množství spisů pořizovaných jeho přívrženci. Pro naše účely je obzvláště zajímavá tak zvaná *Úplná zpráva o zničení Xu Haie* (Jijiao Xu Hai benmo, 紀剿徐海本末, Ký tiêu Tù Hải bản mạt; II), jejímž autorem je Hu Zongxianův družiník a přímý účastník zhejiangských událostí Mao Kun (茅坤, Mao Khôn). Mao Kun ve své zprávě podstatnou měrou překroutil fakta, což učinil s jasným záměrem – vyzdvihnout Hu Zongxianův význam při potlačení pirátů, obhájit jeho nečinnost ve srovnání s ostatními císařskými vojevůdci v oblasti, a především vyvolat dojem, že zradit Xu Haie bylo od počátku Hu Zongxianovým záměrem. Díky tendenčním spisům tohoto typu a císařově osobní náklonnosti byl Hu Zongxian několikrát zbaven obžaloby. Roku 1565, tou dobou již na odpočinku, byl předvolán naposledy, tentokrát mimo jiné v souvislosti s obviněním jeho bývalého spolupracovníka Luo Longwena (羅龍文, La Long Văn) a Yan Songova syna Yan Shifana (嚴世蕃, Nghiêm Thế Phiền), následně popravených pro velezradu. Ve vězení spáchal sebevraždu.¹²

Mao Kunova *Úplná zpráva o zničení Xu Haie* vzbudila po svém uveřejnění v roce 1561 velkou pozornost, a přestože byly k dispozici i hodnověrnější zdroje, právě ona nejnvýrazněji ovlivnila všechna pozdější literární zpracování těchto událostí, včetně záznamů v oficiálních kronikách. V následujících letech tak bylo na Hu Zongxiana díky Mao Kunově chvále pohlíženo jako na hrdinu zachránivšího Čínu před sveřepými nepřáteli. Avšak v pozdějších dobách, kdy už byla někdejší pirátská hrozba pozapomenuta, změnil se i pohled literátů na Hu Zongxiana. Jeho osobnost přestala být posuzována pouze na základě jeho (případně jemu připisovaných) vojenských a diplomatických úspěchů, ale též

¹¹ Dle Mao Kuna (viz níže).

¹² Benoit 1981: 28–97

skrže prostředky, jichž k prosazování svých cílů (údajně) užíval. Mao Kunovo vyličení Hu Zongxiana jakožto lstivého manipulátora rozeštvavšího důvěřivé nepřátele, jež ve své době napomohlo k hodnostářově obhajobě, tak paradoxně zadalo podnět k pozdějšímu vyobrazení Hu Zongxiana jako proradného zástupce mravně upadlého státního aparátu, zatímco obraz Xu Haie, původně vůdce pirátů plenících čínské pobřeží, se postupně vyvinul v portrét chrabrého povstalece proti despotické státní moci a jejím bezpátečním přísluhovačům.¹³

1.2 Dvojí podání

V Mao Kunově líčení se celkem třikrát objevují dvě ze Xu Haiových konkubín, jež jednájí pokaždé společně v naprosté shodě a Mao Kun je od sebe nijak neodlišuje. Když už jakožto zajatkyně ukazují vítězům místo, kde se Xu Hai utopil, prozrazuje Mao Kun jejich jména a poznamenává, že se jedná o bývalé kurtizány. Takováto specifikace je v kontextu spisu, jenž pro svůj účel překroutit fakta jen zřídka uvádí konkrétní jména, místa a data, dosti neobvyklá a v kontextu popisovaných událostí irelevantní, což napovídá, že skutečný význam těchto postav, či přinejmenším jedné z nich, mohl být podstatně větší a v dané době a oblasti obecně známější, než jak jej Mao Kun popisuje. Podle něj konkubíny Xu Haie přemluvily, aby zradil jednoho ze svých spojenců, byvše podplaceny Hu Zongxianem. Jednou z těchto žen je pozdější hlavní hrdinka Nguyễn Duova veledíla, Wang Cuiqiao.¹⁴

Obyvatelé oblasti dříve sužované Xu Haiovými výpravami si o tragickém osudu jeho konkubíny Cuiqiao vyprávěli nejspíš ještě desítky let po jejím skonu. Legenda o ní se při ústním předávání vyvíjela dynamicky a různými směry. Tato vyprávění se zachovala ve dvou vzájemně se značně odlišujících beletrizovaných záznamech neoficiálních dějepisců.

Podstatně vlivnější z této dvojice bylo podání věhlasného historika Xu Xuemoa (徐學謨, Tù Học Mô) nazvané *Příběh Wang Qiaor* (Wang Qiaor zhuan, 王翹兒傳, Vương Kiêu Nhi truyện; III) podle jména, jež Cuiqiao dle Xu Xuemoa získala po přijetí do domu radosti. Xu Xuemoova črta se stala zdrojem mnoha později rozpracovaných dějových prvků, jež zprostředkovaně přejal také Nguyễn Du o více než dvě staletí později.

¹³ Benoit 1981: 97–99

¹⁴ Benoit 1981: 143–144

Nalezneme zde zmínku o nevěstinci rodiny Ma (馬, Mǎ) a o hudebním nadání Cuiqiao, také zde se Xu Hai po jejích přimluvách vzdá císařským vojskům a je Hu Zongxianem zrazen, také zde se po hostině na počest Xu Haiovy porážky opilý Hu Zongxian intimně sblíží s Cuiqiao a druhý den si to vyčítaje, provdá ji za náčelníka spojeneckého horského kmene, načež se Cuiqiao, cítíc se vinna zradou na svém zesnulém choti, rozhodne pro sebevraždu utonutím v řece Qiantang.

Příběh Wang Qiaor popisuje skutečný příběh Wang Cuiqiao – vycházíme-li z předpokladu, že se jedná o historickou postavu – pravděpodobně nejméně ze všech jeho zaznamenaných verzí, neboť mu datem i místem vzniku stojí nejbližší. Poprvé vyšel tiskem již roku 1577. Xu Xuemo uvádí, že vyprávění slyšel od příslušníků pobřežní džentry, a připojuje domněnku, že je mezi ní rozšířil „stařec Hua“ (Hua laoren, 華老人, Hoa lão nhân), zřejmě tedy Hu Zongxianův družiník Tong Hua (童華, Đông Hoa). Věrohodnost *Příběhu Wang Qiaor* dále podporuje renomé jeho autora jakožto historika, potvrzení o konání oslavného banketu nezávislými zdroji a také skutečnost, že Xu Xuemo zde popisuje Hu Zongxianovo nemorální jednání navzdory tomu, že si Hu Zongxiana jinak velice považoval, jak naznačuje v jiných svých písemnostech. Nejspíš právě z tohoto důvodu ho neoznačuje jménem, nýbrž pouze titulem.¹⁵

Přesto *Příběh Wang Qiaor* nemůžeme považovat za objektivní záznam událostí. Klasicky vzdělaná džentry i sám Xu Xuemo vyprávění nepochybně do jisté míry stylizovali a výsledkem jeho ústního předávání se stal příběh s typicky moralizujícím podtextem, vyzdvihující konfuciánské ctnosti, jimiž oplývá příkladný hrdina či v tomto případě hrdinka. Děj až nápadně připomíná osudy krásné kurtizány Lüzhu (绿珠, Lục Châu), žijící ve III. století. Xu Xuemo na tuto podobnost sám v závěru upozorňuje. Je pravděpodobné, že právě příběh Lüzhu a další jemu podobné výrazně ovlivnily utváření příběhu Wang Cuiqiao již v tomto jeho raném stadiu. Zajímavá je také skutečnost, že ačkoli Mao Kun druhou ze Xu Haiových oblíbených konkubín označuje jako Lüshu (绿姝, Lục Xu), mnohá pozdější zachycení těchto událostí, byť založená na Mao Kunově zprávě, udávají právě jméno Lüzhu.¹⁶

Ač není zřejmé, zda byl Xu Xuemo obeznámen se spisy Hu Zongxianových přívrženců z konce padesátých a ze začátku šedesátých let, jimi prezentovaný obraz

¹⁵ Benoit 1981: 145–150

¹⁶ Henry 1984: 74–76. Převyprávění příběhu o Lüzhu s. 94–95.

pragmatického стратега Hu Zongxiana se promítá i do tohoto zpracování. Přesto však Hu Zongxianovy činy budou ve světle Xu Xuemoova textu napříště posuzovány docela jinak. Mao Kun ve své zprávě musel vyvážit Hu Zongxianovu vypočítavost Xu Haiovou zákeřností a zbabělostí pod tlakem Hu Zongxianových pohrůzek, aby tak zabránil pochybám o osobnostních kvalitách svého nadřízeného, jež by mohly vyvstat při posuzování oprávněnosti užití jemu připisované strategie. Xu Xuemo byl však při psaní *Příběhu Wang Qiaor* motivován zcela jinak, chtěl nejspíš vyjádřit lítost nad tragickým osudem své hrdinky, jež podle něj zasluhoval být zaznamenán. Skládá poctu Cuiqiao, ale Xu Haiovo a Hu Zongxianovo jednání nijak nehodnotí, a posouzení obou těchto postav tak zůstává na čtenáři. Xu Xuemo zjevně vynechal Hu Zongxianovo jméno právě proto, že si uvědomoval, že Hu Zongxian v tomto srovnání nemůže obstát. Osobnosti obou soků se v pozdějších podáních budou nadále polarizovat, nicméně byl to Xu Xuemo, kdo učinil první krok v procesu pozvolné proměny v nahlížení na tyto postavy, třebaš to nemuselo být jeho záměrem.

Xu Xuemo uvádí, že Cuiqiao byla Xu Haiem unesena, jeho lásku neopětovala a skrývající své úmysly jej navedla ke kapitulaci, aby se mohla navrátit ke své rodině. Avšak tím, že se Cuiqiao nakonec vrhla do vod Qiantangu právě pro své provinění na Xu Haiovi, utvořilo se mezi nimi pouto, jež navazující narativní tradice nadále posilovala, až vyústilo v příběh tragické lásky, jež je nám znám z Nguyễn Duova podání. Navíc tím, že Xu Xuemo na rozdíl od Mao Kuna učinil ze Xu Haiovy kapitulace a Hu Zongxianova konečného útoku jedinou událost, položil základ pro pozdější líčení Xu Haiovy hrdinské smrti před náhle se objevivšími voji nepřátel, třebaže sám Xu Xuemo píše, že Xu Hai byl po bitvě popraven. Xu Hai se tak díky svému sepjetí s příkladnou hrdinkou a náhlé, netušené zradě se silným dramatickým účinkem, jež zapříčinila jeho skon, od této chvíle počíná měnit ze záporné postavy v kladnou, z hrůzného piráta v neohroženého vzbouřence proti utlačovatelské státní moci.

Jak se zmiňujeme výše, Xu Xuemo nebyl jediný, kdo písemně zachytil vyprávění o Cuiqiao. Přibližně ve stejné době jako jeho *Příběh Wang Qiaor*, pravděpodobně však o něco později, je totiž pod názvem *Li Cuiqiao* (李翠翹, Lý Thuý Kiêu; IV) sepsal též literát jménem Dai Shilin (戴士琳, Đái Sĩ Lâm), o němž dnes jinak není nic známo. Informačním zdrojem mu byl muž jménem Chen Daihua (陳岱華, Trần Đại Hoa), o kterém Dai Shilin nesděluje nic kromě toho, že pocházel z Jinlingu. To dokazuje, že ústně předávaný příběh o Cuiqiao se záhy rozšířil za hranice provincie Zhejiang.

Prostorová, ne-li též časová vzdálenost, jež dělí vznik obou textů, je příčinou mnoha rozdílů mezi nimi. V Dai Shilinově verzi Cuiqiao atypicky nese příjmení Li a jako zajatý Hu Zongxianův vyjednávač zde nevystupuje Tong Hua, nýbrž výše již zmíněný Luo Longwen, jemuž Dai Shilin věnuje velkou pozornost a v závěru jej obviňuje ze smrti Cuiqiao, která je po Xu Haiově porážce veřejně popravena.

Dai Shilinův spisek nedosahuje literárních kvalit *Příběhu Wang Qiaor*, navíc ve velké míře odporuje historickým záznamům a další vývoj látky nijak neovlivnil. Jeho význam pro naše bádání však spočívá v tom, že se v některých bodech shoduje se Xu Xuemoovým textem. O těchto bodech se lze nejspíše domnívat, že mají blízko historickým událostem. Některé z nich se však v pozdější tradici vytratily, jiné byly značně pozměněny. Je například zajímavé, že oba texty se v rozporu s pozdějšími zpracováními shodují v tvrzení, že Cuiqiao nevynikala krásou – její výjimečnost podle Xu Xuemoa spočívala v hudebním nadání, podle Dai Shilina v nedostižném intelektu. Přibližně si odpovídá též umístění veřejného domu, v němž Cuiqiao provozovala své řemeslo, dokud nebyla unesena piráty. V obou případech Cuiqiao zachrání život Hu Zongxianova posla, se kterým se již dříve znala, třebaže jednou se tento posel se jmenuje Tong Hua a podruhé Luo Longwen. V obou případech Cuiqiao přiměje Xu Haie ke kapitulaci, byť jednou tak činí ze stesku po domově, podruhé ze staré lásky k Luo Longwenovi, a nad svým konáním vyjádří v obou případech těsně před smrtí hlubokou lítost.

1.3 Mezi historií a fikcí

Během XVII. století vznikly v návaznosti na zhejiangské události desítky děl rozličných žánrů a různých kvalit, z nichž některá měla patrný, byť vesměs nepřímý vliv i na Nguyễň Duovo zpracování. Většina z nich přitom vychází z výše diskutovaných záznamů Mao Kunových a Xu Xuemoových, případně přepracovaných verzí těchto spisů a někdy v nich mohou být zahrnuty též informace získané ústním předáním. Postupem času se z nových zpracování vytrácely historické skutečnosti a osobnosti, přičemž vznikaly události a postavy fiktivní. Ještě než se budeme blíže zabývat dílem, jež sloužilo Nguyễň Duovi jako předloha pro vlastní tvorbu, načrtneme některé ze směrů tohoto vývoje a zaměříme se především na ty texty, jejichž ohlas je patrný v *Příběhu Kiêu*.

Nejprve je třeba upozornit, že potenciál Xu Haiovy proměny v kladného hrdinu, zakotvený v Xu Xuemoově *Příběhu Wang Qiaor*, byl dále rozpracován pouze některými

z autorů, již z jeho líčení vycházeli. Příkladem díla, v němž Xu Hai dosud vystupuje jako postava jednoznačně záporná a Cuiqiao vědomě spolupracuje s Hu Zongxianem na Xu Haiově porážce, budiž *Příběh Wang Cuiqiao* (Wang Cuiqiao zhuan, 王翠翹傳, Vương Thuý Kiêu truyện; V), sepsaný uznávaným literátem Yu Huaiem (余懷, Du Hoài) a vydaný roku 1683. Jak Yu Huai sám v závěru poznamenává, obdivoval se Cuiqiao proto, že coby pouhá kurtizána prokázala větší mravnost než mnohý významný hodnostář, v tomto případě Luo Longwen, jehož Yu Huai obviňuje podobně, jako již dříve učinil Dai Shilin. Je pravděpodobné, že z obdobných důvodů se k přepracování příběhu Wang Cuiqiao, stejně jako životopisů jiných mravných kurtizán, uchylovali také další autoři.¹⁷ Yu Huaiův *Příběh Wang Cuiqiao* nicméně trpí jedním patrným nedostatkem, jenž pramení z autorova neobratného nakládání se zdroji, v mnohém si navzájem odporujícími. Yu Huai totiž není s to přesvědčivě vysvětlit, proč se Cuiqiao, naleznuvší zalíbení v Luo Longwenovi, rozhodne pro sebevraždu ve jméno Xu Haiově poté, co se de facto vyplní její plán a Xu Hai je poražen a zabit.¹⁸

Rozpor mezi jednáním a city Cuiqiao se však již dříve podařilo uspokojivě objasnit autorovi či autorům krátkého dílka s obsažným titulem *V životě oplatila Hua Eovi laskavost, smrtí poděkovala Xu Haiovi za spravedlivost* (Sheng bao Hue E en, si xie Xu Hai yi 生報華萼恩死謝徐海義, Sanh báo Hoa Ngạc ân, tử tạ Từ Hải nghĩa; VI).¹⁹ Text se poprvé objevil nejspíš roku 1643 ve sbírce, jejíž kompilátoři a též pravděpodobní autoři všech příběhů v ní obsažených se pod hotové dílo podepsali jako Muž Cesty probuzený ze sna (Mengjue daoren, 夢覺道人, Mộng giác đạo nhân) a Zahaleč od Západního jezera (Xihu langzi, 西湖浪子, Tây Hồ lãng tử).²⁰

Jak vyplývá již ze všeříkajícího názvu, autoři se s výše zmíněným rozporem v díle Yu Huaiově i jiných autorů vypořádali uvedením nové postavy jménem Hua E, jež vznikla sjednocením tří postav z *Příběhu Wang Qiaor*: blíže neidentifikovaného mladíka, jenž dopomohl Cuiqiao k útěku z nevěstince, dále Xu Haiem zajatého „starce Hua“ a konečně druhého Hu Zongxianova posla nabádajícího Xu Haie ke kapitulaci – „stylistu Luo“ (zhongshu Luo, 中書羅, trung thư La), to jest Luo Longwena, mimochodem známého též

¹⁷ Henry 1984: 75–76

¹⁸ Benoit 1981: 183–200

¹⁹ Benoit 1981: 216

²⁰ Benoit 1981: 222

pod pseudonymem (hao, 號, hiêu) Kvítek, tedy Xiao Hua (小華, Tiểu Hoa).²¹ Důvodem přímlov Cuiqiao u Xu Haie tak už nejsou Hu Zongxianovy úplatky, jak udává Mao Kun, ani touha po návratu zpět domů, jak píše Xu Xuemo, ba ani záchrana vlasti či stará láska, jako je tomu u Yu Huaie, nýbrž – jak se dovídáme až v závěru – splacení dluhu vůči jejímu dávnému dobrodinci Hua Eovi, a cílem jejího konání nebylo zbavit se Xu Haie, nýbrž naopak moci klidně dál žít po jeho boku. Hu Zongxianův lstný útok pod rouškou přijetí kapitulace je zde tak vůbec poprvé vylíčen jako zrada nejen na Xu Haiovi, ale též na Cuiqiao, jeho oddané konkubíně.²²

Další výrazný posun v interpretaci jednotlivých postav, jenž toto zpracování přináší, je proměna Xu Haie ze snadno manipulovatelného, avšak úskočného odpadlíka plenícího čínské pobřeží, jak jej vylíčil Mao Kun, v neohroženého, hrdého válečníka považujícího se za právoplatného vládce podmaněného území. Xu Hai se výslovně staví do opozice vůči úplatnému státnímu aparátu, symbolizovanému hlavním sekretářem Yan Songem, a provincii Zhejiang prohlašuje za své panství. Přestože tedy cílem autorů nebylo očernit Hu Zongxiana, jehož jednání se na mnoha místech pokoušejí ospravedlnit, je to nakonec on, na koho zbývá role záporné postavy.²³

Také dějová složka tentokrát doznala znatelného rozšíření. Čtenáři znalému *Příběhu Kiêu* bude zvláště povědomá scéna, v níž se Cuiqiao nabízí, aby ji otec prodal jako konkubínu poté, co vyhoří sýpka, za niž byl její otec zodpovědný, a musí tedy nahradit škodu. Tato nešťastná událost započne řadu dalších příkoří, jimiž si Cuiqiao musí projít, dokud se nesetká se Xu Haiem, a jež budou dále rozpracovány v pozdějších verzích tohoto vyprávění.

Prvním literárním dílem, v němž Hu Zongxian vystupuje jako postava jednoznačně záporná, je divadelní hra *Podzim na Tygřím vrchu* (Qiu Huqiu, 秋虎丘, Thu Hổ Khâu; VII), sepsaná dramatikem Wang Longem (王龍, Vương Long) a prvně vydaná roku 1676. Sám autor nejspíš považoval kritiku takto vysoko postaveného hodnostáře za příliš troufalou, a tak v jeho díle Hu Zongxian vystupuje pod jiným, smyšleným jménem.²⁴

Od předchozích zpracování této látky se Wang Longova hra značně odlišuje jak žánrově, tak rozsahem, neboť se jedná o divadelní hru čítající téměř padesát scén. Cuiqiao

²¹ Benoit 1981: 267

²² Benoit 1981: 225–232

²³ Benoit 1981: 234–241

²⁴ Benoit 1981: 242–243

a Xu Hai navíc nejsou jejími hlavními postavami – jejich příběh se prolíná celým narativem a napomáhá vytvořit hlavní zápletku, jíž je snaha o naplnění svazku mezi konvenční idealizovanou dvojicí nadaného učenice (caizi, 才子, tài tǔ) a sličné dívky (jiaren, 佳人, giai nhân), které v tomto případě zastupují jiné, fiktivní postavy. Snad právě proto, že hlavní pozornost tentokrát není věnována Cuiqiao a Xu Haiovi, rozhodl se Wang Long nekomplikovat děj nejednoznačností povahových vlastností postav, jimž se nedostává tolik prostoru jako jiným, a tak Xu Haie vylíčil jako bezmála příkladného tragického hrdinu. Ze stejného důvodu nejspíš autor vyjasnil také vztah mezi Xu Haiem a Cuiqiao, a tak na rozdíl od všech předchozích zpracování si tentokrát čtenář, respektive divák, může být od začátku do konce jist, že tuto dvojici svazuje osudová – a ve výsledku též oběma osudná – láska.²⁵

1.4 Učenec a krásky

Podobu, v níž zůstal příběh Wang Cuiqiao znám dodnes, mu vtiskl neznámý autor skrývající se pod pseudonymem Nadaný muž jarého srdce (Qingxin cairen, 青心才人, Thanh Tâm Tài Nhân). Prokázal značné tvůrčí schopnosti, když tuto látku, v dílech dříve vzniknuvších rozpracovanou více či méně schematicky, dokázal rozvinout v román o dvaceti kapitolách, jenž nazval podle tří hlavních postav *Příběh Jina, Yun a Qiao* (Jin Yun Qiao zhuan 金雲翹傳, Kim Vân Kiêu truyện; VIII). Román se záhy stal slavným nejen po celé Číně, ale také v dalších zemích Dálného východu a od svého vzniku, jenž spadá pravděpodobně do osmdesátých let XVII. století,²⁶ se dočkal mnoha dalších vydání a několika dalším autorům posloužil jako inspirace pro vlastní tvorbu. Byl přeložen do mandžuštiny a japonštiny a v XIX. století vznikly v Japonsku a ve Vietnamu dvě jeho adaptace, jejichž autory jsou věhlasní literáti Takizawa Bakin²⁷, japonský prozaik činný v první polovině XIX. století, a konečně také sám Nguyễn Du.²⁸

²⁵ Benoit 1981: 247–249

²⁶ Benoit 1981: 316

²⁷ Bakin zacházel s převzatou látkou mnohem svobodněji než Nguyễn Du, upravil si děj k obrazu svému a zasadil jej do Japonska. Đoàn Lê Giang [1995]: 683–684

²⁸ Benoit 1981: 273–276

Přes všechny minulé pokusy zjistit, kdo se skrývá pod tajemným pseudonymem, jenž se nepojí s žádným jménem a žádným jiným textem, zůstává autorova identita neznámá. Jediným vodítkem nám tak zůstává jeho dílo, jehož rozbor a porovnání s jinými díly stejného žánru ukazuje, že se nejspíš nejednalo o příslušníka vyšší úřednické vrstvy ani bohatší džentry, nýbrž spíše o nepřilíš úspěšného uchazeče o službu ve vyšší státní sféře pocházejícího ze středních vrstev. Svědčí o tom atypická prostota prostředí, do něhož je většina vyprávění zasazena, také poměrně liberální výklad konfuciánských etických imperativů, dále záporná role přisouzená většině vykonavatelů státní moci, kteří v románu vystupují, stejně tak příklon k buddhismu, jenž se zde projevuje více jako lidová víra než jako filosofie, a konečně i slohová střídmost projevující se v prozaických pasážích i v četných básních, jimiž je text prokládán.²⁹ Snad aby autor dodal svému dílu více lesku, opatřil každou kapitolu krátkým oslavným komentářem, pod nějž se podepsal jménem slavného editora a komentátora próz v lidovém jazyce Jin Shengtana (金聖嘆, Kim Thánh Thán), což koneckonců v jeho době nebylo neobvyklou praxí. Z podvrhu usvědčuje autora skutečnost, že v předpokládané době vzniku díla byl Jin Shengtan již po smrti, a také značná provázanost, ba jednodušnost komentáře a textu.³⁰

Na počátku vlády dynastie Qing, tedy v době vzniku *Příběhu Jina, Yun a Qiao*, se v Číně těšila značné oblibě vyprávění o „nadaných učencích a sličných dívkách“ (caizi jiaren, 才子佳人, tài tử giai nhân), jejichž děj se odvíjel vždy podle zavedeného schématu: mladý literát se seznámí s jednou či více – v románu *Zpěv pěti fénixů* (Wu feng yin, 五鳳吟, ngũ phượng ngâm; IX) dokonce s pěti – půvabnými dívkami, s nimiž se rozhodne svázat svůj život, načež se objeví překážky zabraňující mu v naplnění jeho úmyslů, po jejichž překonání dosáhnou protagonisté sňatku i postupu na společenském žebříčku. Jednalo se o žánr určený pro širší vrstvy vzdělaného obyvatelstva, přičemž velcí konfuciánští učenci typu Jin Shengtanova literární tvorbou tohoto typu nepokrytě zhrdali. To však nebyl případ Nadaného muže jarého srdce, jenž se rozhodl známou látku o Wang Cuiqiao zpracovat v duchu právě tohoto populárního žánru.³¹

Zatímco do role krásky nebylo obtížné dosadit Cuiqiao, která už v literatuře dávno nevystupovala coby dívka prostého zjevu, již byla ve svých raných literárních vtěleních, pro postavu subtilního mladého učence se pirát Xu Hai vsutku nejevil jako vhodný

²⁹ Henry 1984: 66–68

³⁰ Benoit 1981: 277–283

³¹ Henry 1984: 63–64

kandidát. Tak se zrodila postava Jin Zhonga, na počátku vyprávění sotva dvacetiletého studenta z bohatého rodu, poohlízejícího se po vhodných životních partnerkách. Třetí jméno zastoupené v názvu románu patří mladší sestře hlavní hrdinky Wang Cuiyun, jíž dal autor vzniknout nejspíše proto, aby ve srovnání s ní vynikly přednosti její sestry a také aby Jin Zhong nezůstal až do konečného opětovného shledání s Cuiqiao, k němuž dojde po více než patnácti letech, starým mládencem. Nicméně přes všechnu autorovu snahu vyhovět žánrovým požadavkům zůstává jeho dílo dosti nevšedním příkladem svého žánru, což je dáno především znatelnou diskrepancí mezi dvěma hlavními dějovými složkami. Na jedné straně jde o prostředních třináct kapitol, ve kterých je líčeno patnáct strastiplných let, jež Cuiqiao prožívá na svých nedobrovolných cestách Podnebesím a během nichž se také na čas stane Xu Haiovou ženou. Na straně druhé se jedná o zbývající sedm kapitol stojících na začátku a na konci románu, které ústřední části poskytují jakýsi rámeček, přičemž pouze v těchto kapitolách vystupují též zbylé dvě postavy, jejichž jména jsou zastoupena v názvu. Právě tyto kapitoly opravňují zařazení *Příběhu Jina, Yun a Qiao* do kategorie vyprávění o „učencích a kráskách“.³²

Nadaný muž jarého srdce byl autorem nejen invenčním, ale též, jak se patří na čínského literáta, eklektickým. Zdá se, že na jeho dílo měly přímý vliv přinejmenším tři dřívější verze příběhu Wang Cuiqiao a skrze ně též několik dalších zpracování vliv nepřímý. Mimo jiné přítomnost postavy Luo Longwenovy prozrazuje vliv *Příběhu Wang Qiaor*, nicméně skutečnost, že zde nevystupuje coby „stylista“, jako je tomu v Xu Xuemoově podání, nýbrž jako „prostřední pobočník“ (zhongjun, 中軍, trung quân) nasvědčuje tomu, že autorovým zdrojem nebyl přímo Xu Xuemoův záznam, nýbrž jeho převyprávění známým sběratelem lidových vyprávění Feng Menglongem (馮夢龍, Phùng Mộng Long), jež vyšlo roku 1626 v jeho sbírce příběhů *Pytel moudrosti* (Zhi nang, 智囊, Trí nang; X). Výše diskutovaná črta s názvem *V životě oplatila Hua Eovi laskavost, smrtí poděkovala Xu Haiovi za spravedlivost* se v románu nejjasněji odráží v úvodních kapitolách, když se Cuiqiao sama nabídne, aby byla prodána jako konkubína a její otec tak mohl být vykoupen z vězení. Ve hře *Podzim na Tygřím vrchu* má patrně svůj původ tříleté odloučení Cuiqiao od jejího muže, během něhož Xu Hai podniká své válečné výpravy. Wang Longovu hru navíc v hrubých rysech připomíná i dějová výstavba románu, neboť obě díla spadají do kategorie příběhů o „učencích a kráskách“. Zdá se také, že i některé

³² Henry 1984: 65

další motivy románu mají svůj předobraz ve Wang Longově dramatu – zejména zjevení ducha zemřelé kurtizány a závěrečná záchrana hlavní hrdinky z proudu řeky díky zásahu vyšších mocností. *Příběh Jina, Yun a Qiao* je prvním zpracováním příběhu Wang Cuiqiao, které nekončí tragicky, totiž smrtí Cuiqiao. Důvodem je zde opět nutnost vyhovět žánrovým konvencím.³³

Další inspirační zdroje prozrazuje komentář k první kapitole, kde autor pod Jin Shengtanovým jménem vypočítává příklady krásných žen z historie či literatury, jež podle něj právě pro jejich půvab stihl krutý osud. Především zde pojednává o pravděpodobně fiktivní postavě básničky Xiaoqing (小青, Tiểu Thanh), jejíž životopis sepsalo v průběhu XVII. století několik autorů včetně výše zmíněného Feng Menglonga. Kromě leitmotivu spojují obě díla též některé detaily, jako je předpovězení zlého osudu hlavní hrdinky či tradiční „procházka zelení“ (taqing, 踏青, đạp thanh) v rámci svátku Čistého jasu (Qingming, 清明, Thanh minh), jíž se protagonistka zúčastní.³⁴ Ustálené slovní spojení „růžová tvář – bědný osud“ (hongyan boming, 紅顏薄命, hồng nhan bạc mệnh), jež užívá Cuiqiao ve své písni na začátku románu a mohli bychom je snad označit za motto celého díla, se v literatuře užívá nejpozději od doby mongolské dynastie Yuan, kdy se objevuje v dramatu s názvem *Přikrývka s mandarínskými kachničkami* (Yuanyang bei, 鴛鴦被, Uyên uông bị; XI) od neznámého autora, a na přelomu dob Ming a Qing se vyskytlo například i v díle Feng Menglongově či Li Yuově (李漁, Lí Ngư), pravděpodobných to inspirátorů Nadaného muže jarého srdce.³⁵

Ve stejném komentáři je jmenována též básnička Zhu Shuzhen (朱淑貞, Chu Thục Trinh), žijící ve XII. století, jejíž sebrané dílo bylo pro její těžký úděl v nevydařeném manželství vydáno pod názvem *Písně zlomeného srdce* (Duanchang ci, 斷腸詞, Đoạn trường từ; XII), doslova „Písně rozervaných útroby“. Výraz „rozervané útroby“, to jest velmi intenzivní srdcebol, se taktéž poprvé objevuje v písni Cuiqiao, zčásti zaznamenané na začátku první kapitoly románu, avšak vůdčím motivem se stává až v kapitole následující, kdy přízrak kurtizány Danxian oznámí Cuiqiao, že stejně jako ona patří do jakéhosi blíže nespecifikovaného zászvětního „společenství rozervaných útroby“, což je

³³ Benoit 1981: 308–315

³⁴ Henry 1984: 77. Převyprávění příběhu o Xiaoqing s. 95–98.

³⁵ Hantian. Henry 1984: 77 zasazuje první užití idiomu hongyan boming v literatuře mylně až do pozdější hry z doby Ming.

zřejmě kreace autorova. Přestože slovní spojení „rozervané útroby“ má, jak uvidíme v závěrečné kapitole, širší literární konotace, v tomto případě nejspíš označují společenství osob či snad výhradně žen, jež sdílejí podobně nešťastný osud, jaký měla Zhu Shuzhen.³⁶

Z trojice historických postav, o kterých pojednává tato kapitola, doznala pod štětcem Nadaného muže jarého srdce nejzřetelnější proměny postava Xu Haiova. Již při jeho prvním výstupu ho Cuiqiao přirovnává k Li Shiminovi (李世民, Lý Thê Dân), hlavnímu strůjci nástupu slavné dynastie Tang, a po celou dobu je prezentován nikoli jakožto cizí nájezdník, nýbrž jako militaristický vládce daného území, na kterém uplatňuje svou vlastní spravedlnost, jak ukazuje scéna, v níž Xu Hai dává Cuiqiao příležitost odměnit své minulé dobrodince a potrestat nepřátele. Tento dojem je navíc posílen skutečností, že autor se nezmiňuje ani o Japoncích, ani o jiných Xu Haiových historických spojencích. Nejpatrnější inovací je však zachycení Xu Haiova skonu, jehož předchozí verze se autorovi musely jevit jako nehodné reka, kterým se Xu Hai v jeho podání stal. Inspiraci pro tuto vypjatou pasáž poskytl klasický román *Příběhy Tři říši* (Sanguo yanyi, 三國演義, Tam quốc diên nghĩa; XIII) a v něm popisovaná čacká smrt udatného válečníka Dian Weie (典韋, Diên Vi).³⁷

Také vztah mezi Xu Haiem a Cuiqiao se na stránkách románu stává vřelejší a autorem rozpracovanější více než kdy dříve a zdá se, že když se Cuiqiao přimlouvá za kapitulaci Xu Haiových vojsk, činí tak majíc na mysli především prospěch svého chotě. Nalezneme nicméně i moralizující pasáže, ve kterých Cuiqiao odsuzuje Xu Haiovu zpupnost, avšak jsou se zbytkem díla inkoherentní a jejich zahrnutí lze vysvětlit buď jako autorovu nedůslednost, nebo jako prostředek sloužící k utišení cenzury, jež se k vyprávěním o hrdinných zbojnicích nikdy nestavěla přívětivě.³⁸ Politická ožehavost tématu byla nejspíš také důvodem, proč autor neudává Hu Zongxianovo jméno, nýbrž pouze hodnost, a proč sám pro sebe zvolil pseudonym jinak zcela neznámý, jsa přitom možná autorem i dalších děl, vydaných ovšem pod jiným jménem.³⁹

³⁶ Henry 1984: 77–78. Některé ze zachovaných edic však zmínku o Zhu Shuzhen mezi dalšími narážkami podobného rázu neobsahují, a může se tedy jednat o dodatek pozdějšího editora. O pěti dochovaných historických vydáních pojednává Benoit 1981: 348–349.

³⁷ Benoit 1981: 327–334

³⁸ Benoit 1981: 342–347

³⁹ Je zajímavé, že Nguyễn Du naopak celé Hu Zongxianovo jméno uvádí. Byl tedy nejspíše obeznámen s historickými fakty nebo čerpal také z jiného literárního zpracování, s největší pravděpodobností z Yu Huaiova *Příběhu Wang Cuiqiao*. Benoit 1981: 7

2. Od Cuiqiao k Thuý Kiều

O románu Nadaného muže jarého srdce se mezi badateli zabývajícími se *Příběhem Kiêu* mluví již odedávna jako o literárním braku, jenž Nguyễn Du dokázal přeměnit v mistrovské dílo. Nebýt Nguyễn Dua, *Příběh Jina, Yun a Qiao* by dle tohoto výkladu dnes již dávno propadl zapomnění. Nguyễn Duova „překvapivá“ volba této předlohy pak bývá zdůvodňována jeho ztotožněním se s hlavní hrdinkou příběhu, jež je osudem dohnána ke sňatku s jiným mužem (respektive postupně s několika muži), než kterému se původně zaslíbila, podobně jako Nguyễn Du sloužil dvěma dynastiím, což pro soudobého konfuciánce mohlo znamenat vážné provinění proti imperativu loajality (zhong, 忠, trung).⁴⁰ Tomuto výkladu nahrává též rozšířený zvyk literátů přirovnávat po vzoru Qu Yuanova *Setkání s hořkostí* (Li sao, 離騷, Li tao; XIV) vztah mezi vladařem a poddaným ke vztahu mezi mužem a ženou.⁴¹ Na druhou stranu skutečnost, že v ostatní své tvorbě, rozsáhlé a dle dobových zvyklostí výrazně autobiografické, se Nguyễn Du, na rozdíl od mnohých svých současníků, v tomto smyslu nikdy jednoznačně nevyslovuje,⁴² a také dnes převažující názor, že *Příběh Kiêu* vznikl ještě před nástupem dynastie Nguyễn, dávají tušit, že tato interpretace je mylná. Pod jejím vlivem nicméně v polovině dvacátých let XX. století vznikla literárně-politická roztržka mezi dvěma tábory vietnamských intelektuálů, táhnoucí se až hluboko do let třicátých. Právě vášnivé diskuze politicky motivovaných kritiků *Příběhu Kiêu* probudily ve Vietnamu nebývale mocný zájem o Nguyễn Duovo dílo, jenž přetrval dodnes.⁴³

Připomeňme si, že Nguyễn Du nebyl zdaleka prvním vietnamským básníkem, který inspiraci pro svou tvorbu našel mezi díly čínských literátů. Přebásňování námětů, ba celých zápletek převzatých z čínské literatury a jejich převádění do vietnamštiny formou lidových dvojverší „lục bát“, tvořících rozsáhlé veršované romány zvané „truyện thơ Nôm“, se po celé XVIII. století a první polovinu století následujícího těšilo mezi vietnamskými intelektuály veliké oblibě.⁴⁴ Vyprávění o „učencích a kráskách“ byla v Nguyễn Duově době ve Vietnamu stále populární, přestože v Číně již tento žánr upadal.

⁴⁰ Trần Trọng Kim [1925]: XIII–XVII

⁴¹ Henry 1984: 69

⁴² Nguyễn Lộc 1978: 31–35

⁴³ Phạm Đan Quế 2003: 31–39

⁴⁴ Henry 2001: 2

Ze 106 dochovaných veršovaných románů zachycených v jižních znacích (chữ Nôm), vietnamském písmu odvozeném z čínských znaků, vzniklo 8 jakožto adaptace některého z přibližně 50 dochovaných kapitolových románů žánru „učenec a kráska“, vzniknuvších v Číně za vlády dynastií Ming a Qing.⁴⁵

Nejenže při znalosti těchto dat nás nemůže překvapit literární odvětví, z něhož si Nguyễn Du vybral svou předlohu, ba ani volba konkrétního díla není nikterak zarážející, pokusíme-li se určit, nakolik bylo v Nguyễn Duově době oblíbeno. Z několika písemných pramenů a dochovaných exemplářů lze totiž usuzovat, že v průběhu XIX. století byl *Příběh Jina, Yun a Qiao* ve Vietnamu hojně opisován a získal si oblibu i mezi společenskou elitou. Výslovně se o něm jako první roku 1830 zmiňuje sám císař Minh Mệnh, jenž po přečtení románu složil na jeho motivy popisnou báseň (fu, 賦, phú), která se dochovala pod titulem *Úplné proslovení Svatého praotce, Dobrotivého císaře* (聖祖仁皇帝親御製總說, Thánh Tô Nhân Hoàng đế ngự chế tông thuyết; XV). Zatímco však Minh Mệnh ve své básni vyjadřuje politování nad tím, jak těžko je román dostupný, a nabádá k pátrání po starých knihách, literát Nguyễn Văn Thảng píše přibližně o rok později v předmluvě ke své básnické sbírce nazvané *Soud nad Kimem, Vân a Kiêu* (金雲翹案, Kim Vân Kiêu án; XVI), že na jeho vydání lze naopak kdekoli snadno narazit.⁴⁶ Tento rozpor si vysvětlujeme vzdáleností mezi tehdejší hlavním městem Phú Xuânem (dnešní Huế) a současnou provincií Thanh Hoá, kde Nguyễn Văn Thảng zastával svůj úřad.⁴⁷

Roku 1871 složil na motivy jednotlivých kapitol *Příběhu Jina, Yun a Qiao* dvacet básní císař Tự Đức a doprovodil je skladbou s průběžným rýmem na sudých verších o celkové délce 140 veršů, což je na tuto obtížnou formu nevídaná délka. V této skladbě, známé pod názvem *Úplná promluva Okřídleného předka, Hrdinného císaře* (翼宗英帝親御製總詞, Dực Tông Anh Hoàng đế ngự chế tông từ; XVII), vyjadřuje panovník, stejně jako o čtyřicet let dříve jeho otec, nevoli nad tím, že román je takřka nedostupný, a vyslovuje záměr nechat jej vydat tiskem, nejspíše neuskutečněný. Na rozdíl

⁴⁵ Trần Đình Sử [2002]: 49–50

⁴⁶ Nguyễn Văn Thảng byl v zimě roku 1830 z neznámých důvodů zbaven svého úřadu a nakrátko uvězněn. Podle svých vlastních slov v předmluvě se s *Příběhem Kiêu* seznámil již dříve, ve vězení se k němu však navrátil a teprve tehdy mu důkladně porozuměl, načež napsal 22 básní, v nichž posuzuje morální kvality jednotlivých jeho postav. *Soud nad Kimem, Vân a Kiêu* je jedním z nejranějších zástupců poměrně bohaté literatury navazující na *Příběh Kiêu* a je také důležitým prvkem v dlouholetém a stále nekončícím úsilí vietnamských badatelů určit přibližně období, v němž Nguyễn Du své dílo napsal.

⁴⁷ Phạm Đan Quế [1994]: 54

od Minh Mênhe se Tụ Đúc zmiňuje i o Nguyễn Duově „překladu“ (譯, dịch). Tụ Đúcovy básně stejně jako popisná báseň Minh Mênhova a další texty týkající se *Příběhu Jina, Yun a Qiao* složené dvorskými hodnostáři, známe z rukopisné antologie s názvem *Jeho Jasností zadané sebrané skladby o Nadaném pánu jarého srdce ode dávna po současnost* (青心才子古今明良題集編, Thanh Tâm Tài Tử cổ kim Minh lương đề tập biên).⁴⁸

O stále rostoucí popularitě *Příběhu Kiêu* během XIX. století vypovídají pochvalné předmluvy, jeho literární a divadelní adaptace a také četná tištěná vydání, z nichž nejstarší, dochované pouze částečně, pochází z roku 1866. Nicméně ještě na jaře roku 1905 se v provincii Hung Yên konala prestižní básnická soutěž, jejíž účastníci měli za úkol složit ke každé kapitole *Příběhu Jina, Yun a Qiao* báseň v čínštině či v jižních znacích. *Příběhu Kiêu* se soutěž vůbec netýkala, třebaže mohl být podnětem k jejímu uspořádání. Z básníků píšících v jižních znacích se nejvýše umístil Chu Mạnh Trinh, jenž své básně později shromáždil pod titulem *Básnická sbírka o Nadaném muži jarého srdce* (青心才人詩集, Thanh Tâm Tài Nhân thi tập; XVIII).⁴⁹

Nguyễn Du do zápletky *Příběhu Jina, Yun a Qiao* nečinil žádný výraznější zásah, jeho obsah omezil přibližně na třetinu vypustiv původní veršované oddíly, rozvláčné dialogy, podružné role a ty pasáže, jež vrhaly špatné světlo na kladné postavy, jež tak zidealizoval do ještě větší míry, než to před ním učinil Nadaný muž jarého srdce. Dle rozboru vzniklého společným úsilím vietnamských a čínských badatelů má 1313 z celkových 3254 veršů *Příběhu Kiêu* svůj přímý ekvivalent v *Příběhu Jina, Yun a Qiao*.⁵⁰ K obdobnému zestručnění jako u *Příběhu Kiêu* došlo i v dalších případech přebásnění čínských próz do vietnamštiny, nicméně i tak vietnamské veršované romány nemají co do rozsahu v celých dějinách klasického čínského básnictví obdobu.⁵¹

Ještě než se opět dostaneme k samotné literatuře, pokusíme se z dochovaných písemností rekonstruovat Nguyễn Duovu životní dráhu.

⁴⁸ Četní vietnamští autoři se domnívají, že oba císaři ve svých básních hovoří o Nguyễn Duově *Příběhu Kiêu*. Především z Tụ Đúcovy tvorby a názvu antologie však vyplývá, že jde o zcela zřejmý, třebaže rozšířený omyl. Znak 人 (ren, nhân; překládáme jako „muž“) ve jméně autora *Příběhu Jina, Yun a Qiao* byl v některých vietnamských opisech zaměněn za znak 子 (zi, tử; překládáme jako „pán“). Đào Thái Tôn [1998]: 241–245

⁴⁹ Phạm Đan Quế [1994]: 204–205

⁵⁰ Nguyễn Thạch Giang, Triệu Ngọc Lan, Lô Úy Thu [1994]: 920–921

⁵¹ Trần Đình Sử [2002]: 26

2.1 Ctnostný kníže

Většina dnes známých skutečností týkajících se Nguyễn Duova života pochází kromě samotného jeho díla ze dvou zdrojů vzniknuvších přibližně třicet let po Nguyễn Duově smrti: ze soukromé *Kroniky rodu Nguyễn z Hoan Châu Nghi Tiên* (驪州宜仙阮家世譜, Hoan Châu Nghi Tiên Nguyễn gia thế phả; XIX) a oficiálních *Řádně uspořádaných životopisů Velikého Jihu* (大南正編列傳, Đại Nam chính biên liệt truyện; XX). Rodinná kronika je ve většině bodů sdílnější, záznam ve sbírce životopisů významných osob se zaměřuje zejména na Nguyễn Duovo působení u dvora dynastie Nguyễn. Oba prameny se vzájemně potvrzují, doplňují, ale také si protiřečí, jak uvidíme dále.

Nguyễn Du (阮攸), zdvořilostním jménem (zi, 字, tự) Tô Như (素如), pseudonymem Jasná vyhlídka (清軒, Thanh Hiên), se dle rodové kroniky narodil v roce Ất Dậu (Yiyou, 乙酉), jenž zhruba odpovídá roku 1765, a to zřejmě v tehdejší hlavním městě Thăng Longu (dnešní Hanoj), kde tou dobou působil jeho otec Nguyễn Nghiễm.⁵² Ten se narodil roku 1708, stal se uznávaným autorem i politikem, po čas dokonce zastával nejvyšší úřednickou funkci ve státě, totiž pozici císařského rádce (zaixiang, 宰相, tế tướng). Měl osm manželek a vedle Nguyễn Du dalších dvacet dětí. Jeho třetí manželkou byla Trần Thị Tần, Nguyễn Duova matka, mladší o 32 let a pocházející z nepřilíš významného rodu z dnešní provincie Bắc Ninh, kolébky vietnamské lidové slovesnosti – snad právě odtud pramenila Nguyễn Duova láska k lidové prozódii, jež se plně projevila *Příběhu Kiêu*. Trần Thị Tần zemřela roku 1778 ve svých 39 letech, dva roky po smrti manželově a tři roky po smrti svého prvorozeného syna.⁵³

Dle tvrzení rodinné kroniky jeví Nguyễn Du známky výjimečného talentu již od nejtutějšího dětství. To dokládá anekdota o návštěvě Nguyễn Nghiễmova přítele Hoàng Ngũ Phúc, proslulého vojevůdce ve službách rodu Trịnh, jenž spatřiv Nguyễn Duovo duchaplné vzezření, daroval mu prý vzácný meč. V pěti letech⁵⁴ údajně Nguyễn Du

⁵² V jednom z dochovaných opisů kroniky se nachází později vepsaná poznámka k datačním znakům, jež udává přímo den Nguyễn Duova narození. V přepočtu na gregoriánský kalendář jde o 3. ledna 1766. Od objevení této skutečnosti roku 1965 se datum objevilo v mnoha publikacích, jeho hodnověrnost je však sporná. Nguyễn Văn Hoàn 2002

⁵³ Nguyễn Lộc 1978: 9–11

⁵⁴ Kronika udává věk šesti let. Takto překládáme s ohledem na skutečnost, že na Dálném východě se věk tradičně počítá od početí a rok se přičítá vždy na Nový rok, nikoli o narozeninách.

nejenže uměl číst, ale cokoli přečetl, ihned si zapamatoval. Tento detail je nicméně klišé v soudobých životopisech literátů hojně užívané. Rané dětství prožil Nguyễn Du obklopen přepychem a intelektuální i politickou elitou, avšak již ve svých třinácti letech osiřel a dnes není jasné, kdo se o něj a zbylé tři sirotky po Trần Thị Tần v několika následujících letech staral. Můžeme leda předpokládat, že se jich načas ujal nejstarší bratr Nguyễn Khán, syn jiné z otcových manželek. Ten však v dané době čelil několikrát politické perzekuci.⁵⁵ Jisto je, že roku 1783 Nguyễn Du úspěšně složil základní úřednickou zkoušku na obecní úrovni (Xiangshi, 鄉試, thi Hương). Zkoušek vyšší úrovně se pak, především z důvodu nestabilní politické situace na přelomu XIX. a XX. století, již nikdy nezúčastnil.

Ještě za Nguyễn Nghiễmova života, tedy před rokem 1776, Nguyễn Du formálně adoptoval jeden z podřízených jeho otce, vojenský úředník z rodu Hà, působící v dnešní provincii Thái Bình. Jednalo se tehdy o běžnou praxi v bohatších rodinách nemajících mužského potomka. Pravděpodobně nedlouho poté, co Nguyễn Du složil úřednickou zkoušku, jeho adoptivní otec zemřel, načež Nguyễn Du zdědil jeho úřad v Thái Bình. Tam se také později oženil s dívkou z rodu Đoàn, jež mu povila prvorozeného syna. Nguyễn Du nastoupením do úřadu vstoupil do služeb císařské (di, 帝, dé) dynastie Lê, potažmo fakticky vládnoucího královského (wang, 王, vương) rodu Trịnh, který již od konce XVI. století ovládal sever země, jež nominálně náležela slabé dynastii Lê. Jižní část Vietnamu, kterou donedávna z téhož královského titulu ovládal rod Nguyễn, si v těchto letech postupně podmaňovalo povstalecké hnutí Tây Sơn, které vzniklo jako rolnické povstání roku 1771 v dnešní provincii Bình Định. Ve druhé polovině osmdesátých let se občanská válka rozšířila i na Sever, roku 1788 se obávaný generál povstaleckých vojsk Nguyễn Huệ nechal ve Phú Xuân prohlásit císařem Quang Trungem a již následujícího roku si podmanil celou zemi.⁵⁶

Ve víru občanské války Nguyễn Du o svůj úřad přišel. V lednu roku 1789 dvůr sesazené dynastie Lê uprchl před povstaleckými vojsky do Číny, jež se v souladu s dávno platnými ustanoveními postavila na podporu vládce vazalského státu a vyslala na Jih trestnou výpravu, která však byla odražena. Náhle bezprizorný Nguyễn Du tehdy přesídlil do domu svého švagra Đoàn Nguyễn Tuána, podporovatele nově ustavené dynastie Tây Sơn. Dle rodinné kroniky měl Nguyễn Du původně v úmyslu následovat svrženého císaře Lê Chiêu Thốnga do Číny, nicméně nestihl se k výpravě přidat, a tak se posléze pokusil

⁵⁵ Nguyễn Lộc 1978: 12–14

⁵⁶ Karlová 2008: 88–93

obklopit vlivnými lidmi za účelem svrhnout novou Quang Trungovu vládu, nicméně úspěšný nebyl. Zde je ovšem třeba mít na paměti, že zápis v kronice vznikl až v polovině XIX. století za vlády rodu Nguyễn, jenž předchozí vládce dynastie Tây Sơn považoval za pouhé uzurpátory, pročež se lze domnívat, že snažil se o co nejpříznivěji působící Nguyễn Duův portrét, vykresluje ho kronika jako zcela loajálního vůči tehdy „právoplatně“ vládnoucímu rodu. Navíc kromě tvrzení jeho životopisce žádné přesvědčivé důkazy o Nguyễn Duově podvratné činnosti směřované proti Tây Sonům nemáme. Tyto úvahy nepouštějme ze zřetele ani při zmínce o Nguyễn Duově plánované cestě do Gia Định (dnešní Ho Či Minovo Město), bašty nejzavilejšího odpůrce Tây Sonů, pozdějšího panovníka Nguyễn Phúc Ánhe. Snad ještě než se na cestu vydal, byl údajně prozrazen a následně po několik měsíců vězněn, dokud nebyl propuštěn díky konexím svého bratra.⁵⁷ Dále kronika uvádí dvě dvojverší, jež měl Nguyễn Du složit během svého pobytu ve vězení, avšak ani jedno z nich mezi jeho dochovanou tvorbou nenalezneme.⁵⁸

Ještě před tím kronikář zaznamenává, že Nguyễn Du opustil Thái Bình a usadil se ve válkou poničeném sídle svých předků ve vsi Tiên Điền na severozápadě dnešní provincie Hà Tĩnh. Kdy k tomu došlo, nevíme, avšak oba historické prameny uvádějí, že zde žil až do nástupu dynastie Nguyễn v roce 1802. S oblibou tehdy vyrážel k nedalekému moři na ryby a do rozložitých přímořských hor na lov zvěře. Na počest svých nových zálib si vytvořil dva nové pseudonymy – Lovec z Husích hor (鴻山獵戶, Hồng Sơn Liệp Hộ) a Rybář z jižních moří (南海釣徒, Nam Hải Điếu Đồ).

V létě roku 1802 po táhlých bojích ustavil Nguyễn Phúc Ánh ve Phú Xuânu dynastii Nguyễn a přijal jméno Gia Long, načež se vypravil na dosud neklidný Sever. Rodová kronika udává, že když císař projížděl přes Nghê An, dostavil se k němu Nguyễn Du na audienci, následně vstoupil do jeho družiny a pokračoval s ním dále na sever. Na podzim 1802 se stal správcem okresu (xian, 縣, huyện) Phù Dung v dnešní provincii Hung Yên a v zimě již povýšil na správce prefektury (fu, 府, phủ) Thường Tín, jež je dnes součástí Hanoje. O rok později se stal jedním z vyslanců dynastie Nguyễn do Pekingu. Po návratu následujícího roku požádal o dočasné uvolnění z úřadu pro nemoc a na více než měsíc se vrátil do Tiên Điền. Na jaře 1805 nastoupil službu přímo u dvora, byv povýšen na pozici Učence z Východní síně (Dongge xueshi, 東閣學士, Đông các học sĩ), při kteréžto

⁵⁷ Trần Khuê 1996: 103–105

⁵⁸ Trần Khuê 1996: 119

příležitosti mu byl udělen čestný titul „Ctnostný kníže“ (德侯, Đức hầu). Na podzim 1807 byl jmenován examinatorem při obecních úřednických zkouškách v Hái Durongu. O rok později se opět krátce uvolnil z úřadu, aby se mohl vrátit do Tiên Điền. Na jaře 1809 se stal sekretářem (gaibu, 該簿, cai bạ) komanderie (ying, 營, dinh) Quảng Bình, kde působil po čtyři roky. Podle líčení rodové kroniky se nejednalo o příliš náročnou službu, avšak Nguyễn Du se i tak ve všech věcech svědomitě radil s ostatními pověřenými hodnostáři. Nesnažil se za každou cenu budovat svou reputaci, a tak byl mezi úředníky i poddanými oblíben. Na tomto místě se též oficiální kronika o jeho správě vyjadřuje pochvalně.

Na podzim 1812 se „Ctnostný kníže“ vrátil na dva měsíce do Tiên Điền, aby zde nechal postavit hrob svému bratru Nguyễn Đêovi, načež byl povolán ke dvoru, na jaře následujícího roku povýšen na pozici Učence z Paláce politické činorodosti (Qinzhengdian xueshi, 勤政殿學士, Càn chánh điệ̣n học sĩ) a vyslán do Pekingu v čele poselstva s tributem. Po návratu následujícího roku požádal o dočasné uvolnění z úřadu a na šest měsíců se usadil v Tiên Điền. Začátkem roku 1815 se vrátil do Phú Xuânu, kde byl povýšen na Poradce Ministerstva obřadů po pravé straně (Libu yousanzhi, 禮部右參知, Lễ bộ hữu tham tri). Na podzim 1819 byl jmenován dozorcem obecních úřednických zkoušek v Quảng Nam, avšak pozici odmítl. Když roku 1820 nastoupil na trůn Minh Mệnh, zaslal Nguyễn Duovi údajně vlastnoručně psaný dopis, v němž jej žádal, aby dle tehdejších zvyklostí vedl poselství k čínskému císaři s žádostí o udělení investitury. Ani tentokrát však Nguyễn Du císařovu jmenování nemohl vyhovět – 16. září 1820 v hlavním městě po nespecifikované nemoci zemřel. Císař pak Nguyễn Duovi udělil posmrtné jméno Věrný a čestný (忠清, Trung Thanh) a jeho rodině věnoval četné dary. Dvořané pak složili mnohé verše na uctění jeho památky. Pohřben byl nedaleko hlavního města a o čtyři roky později převezl ostatky jeho syn za finančního přispění císařova do Tiên Điền, kde je možno jeho hrob navštívit dodnes.

Z líčení rodové kroniky se Nguyễn Duova úřední kariéra jeví jako poměrně strmá a bezproblémová, což ovšem vzbuzuje jisté pochybnosti vzhledem k represivním opatřením dynastie Nguyễn vůči úředníkům pocházejícím ze severu země či dříve sloužících dynastii Lê.⁵⁹ *Řádně uspořádané životopisy Velikého Jihu* již popisují Nguyễn Duovu kariéru i osobní život o poznání méně idylicky. Dle tohoto vyličení se za „zmatků“ (luan, 亂, loạn) vyvolaných Tây Sơny rozhodl dynastii dále nesloužit a svévolně odešel lovit mezi

⁵⁹ Nguyễn Lộc 1978: 17

devadesát devět vrcholků Husích hor. Ze zahálky jej vytrhl až nástup nové dynastie. Službu údajně přijal nemaje na vybranou, v úřadě musel čelit ponižování nadřízenými a jeho ambice zůstávaly nenaplněny. Úřad pro národní historii (Guoshi guan, 國史館, Quốc sử quán), jenž byl sepsáním biografie pověřen, líčí Nguyễn Dua jako člověka „pohrdlivého a domýšlivého“ (aoni zifu, 傲睨自負, ngạo nghễ tự phụ), což je vzhledem k jeho tvorbě, v níž se odráží hluboký soucit i s těmi nejnuznějšími, poněkud překvapivá informace a dává tušit nepřátelský postoj dvorních historiků vůči Nguyễn Duově osobě. Stejně jako v případě kroniky rodu Nguyễn se tedy i tentokrát nabízí otázka po věrohodnosti pramene. Oficiální historik dále udává, že navzdory své ješitnosti Nguyễn Du navenek vždy projevoval až přehnanou úctu a během audiencí jako by se bál vůbec promluvit. Nejednou proto císař Nguyễn Duovi a jeho kolegovi z Ministerstva obřadů, taktéž pocházejícímu ze severního Vietnamu, takto vyčinił: „Země potřebuje jen takové muže, kteří jsou moudří a kteří nikdy nerozlišovali mezi Severem a Jihem. Ty a Ngô Vy jste byli v paláci vřele přijati a vypracovali jste se na úředníky druhého stupně (yaqing, 亞卿, á khanh). Cokoli je vám známo, měli byste říci, abyste tak splnili svou úřední povinnost. Jak je možné, že ve svém ostychu a strachu ke všemu pouze přitakáváte?“

Sbírka životopisů na rozdíl od rodinné kroniky popisuje také okolnosti Nguyễn Duova skonu. Když onemocněl, údajně odmítal přijímat léky. Jednou prý požádal někoho z domácnosti, aby mu osahal ruce a nohy. Ukázalo se, že jsou již studené. „Dobrá,“ (hao, 好, hảo) řekl Nguyễn Du a více již nepromluvil, zemřel. Zvláštní okolnosti Nguyễn Duovy smrti bývají někdy spojovány právě s výše uvedenou Gia Longovou výtka a nelze vyloučit ani možnost, že jeho náhlé úmrtí bylo ve skutečnosti sebevraždou.⁶⁰

Nguyễn Du měl jednu hlavní manželku (zhengshi, 正室, chính thât), jednu vedlejší ženu (jishi, 繼室, ké thât) a nespécifikovaný počet konkubín (qie, 妾, khiép). Manželky mu porodily každá po jednom synovi, z konkubín vzešlo dalších deset synů a šest dcer. Žádný z početných Nguyễn Duových potomků však otce nedokázal předčít ani na literární, ani na politické dráze.

Oba citované historické prameny se shodují v tvrzení, že Nguyễn Du byl mimořádně nadaným básníkem. Z jeho tvorby ve vietnamštině se kromě *Příběhu Kiêu* zachovala především buddhistická rituální kompozice o 184 verších, zachycená v tradiční vietnamské formě „song thât lục bát“, s názvem *Obětní skladba deseti druhům žijících*

⁶⁰ Trần Khuê 1996: 126–127

bytotí (文祭十類眾生, Văn tế thập loại chúng sinh; XXI), nazývaná též *Skladba pro přivolávání duší* (文招魂, Văn chiêu hồn). Někdy bývají mezi Nguyễn Duovo rané dílo řazeny též další dvě slohově nepříliš zdařilé básně středního rozsahu, jejichž autorství je však nejasné a mohl je napsat též jiný příslušník rodu Nguyễn z Tiên Điền.⁶¹ Z jeho tvorby v čínštině dnes známe celkem 249 básní, rozdělených do tří sbírek: 78 skladeb *Básnické sbírky Jasně vyhlídky* (清軒詩集, Thanh Hiên thi tập; XXII) z let 1786–1804, kdy Nguyễn Du žil na severu země, 40 textů *Rozličných popěveků z Jihu* (南中雜吟, Nam trung tạp ngâm; XXII) z let 1805–1812, kdy sloužil ve středním Vietnamu, a 131 básní *Rozličných zápisů z cesty na Sever* (北行雜錄, Bắc hành tạp lục; XXII), jež složil v letech 1813–1814 na cestě do Pekingu a zpět, jak bylo tehdy dobrým zvykem putujících vyslanců.

2.2 Rozervané útroby

Nguyễn Duův román nenesl zprvu název *Příběh Kiêu*, jenž je ve skutečnosti pouze jeho lidovým pojmenováním. Původní název je obtěžkán širokými konotacemi, jejichž rozklíčování nám pomůže dílu lépe porozumět. Jak vyplývá mimo jiné z nejstarší dochované předmluvy k *Příběhu Kiêu*, již napsal roku 1820 Nguyễn Đăng Tuyễn alias Pán z Lotosové studovny snící o Vrcholku Nesmrtelných (僊峰夢蓮堂主人, Tiên Phong Mộng Liên Đường chủ nhân; XXIII),⁶² zvolil původně Nguyễn Du pro své dílo název „Đoạn trường tân thanh“ (斷腸新聲), do češtiny pro svou enigmatičnost (či spíše sofistickou) bohužel takřka nepřeložitelný. Na výraz „đoạn trường“, tedy „rozervané útroby“, jsme narazili již výše v souvislosti s básničkou Zhu Shuzhen. Jeho původ nalezneme ve známé Liu Yiqingově (劉義慶, Lưu Nghĩa Khánh) sbírce anekdot z V. století *Nová vyprávění o tom, co se ve světě povídá* (Shushuo xinyu, 世說新語, Thế thuyết tân ngữ; XXVI). Ve světě se tehdy povídalo o tom, jak vévoda Huan (桓公, Hoàn công) přijel ke Třem soutěškám a našel v táboře tamní vojenské osádky opičí mládě. Nářek zoufalé matky se ozýval natolik srdceryvně a nesl se do takové dálky, že se ji vévoda vydal hledat.

⁶¹ Hoàng Xuân Hãn [1943]: 38–50

⁶² Nguyễn Đăng Tuyễn je také autorem románu ve verších, jenž zachycuje osudy příštích inkarnací postav *Příběhu Kiêu*. Původ předmluvy není zcela zřejmý, dnes je známa díky Bùi Kỳho a Trần Trọng Kimově edici *Příběhu Kiêu* z roku 1925. Đào Thái Tôn 2005: 627

Nalezl ji však již mrtvou a blíže ji ohledav zjistil, že její vnitřnosti (dle dálněvýchodních představ sídlo emocí), jsou žalem rozervány na kusy. Rozhořčen pak zbavil své muže služby.

Slovního spojení „tân thanh“ se odnepaměti užívalo jakožto označení pro krásnou, neotřelou melodii,⁶³ přičemž „tân“ znamená „nový“ a „thanh“ znamená především „zvuk“, méně často „tón“, zřídka též „hlas“, „píseň“ či „hudba“.⁶⁴ Slovo „thanh“ v titulu rozsáhlé epické básně působí nepřirozeně, pro označení zvoleného žánru se mnohem lépe hodí již v Nguyễn Duově době užívané slovo „truyện“,⁶⁵ a tak je třeba pátrat po smyslu jeho užití hlouběji. Nguyễn Duovi byl patrně znám prastarý popěvek pocházející údajně od rybářů žijících v oblasti Tří soutěsek, v němž se vyskytuje slovo „thanh“ a který mohl vzniknout právě v návaznosti na anekdotu o vévodovi Huanovi. Ve všeobecnou známost pak vstoupil díky tomu, že byl zaznamenán v Li Daoyuanově (酈道元, Lịch Đạo Nguyễn) *Komentáři ke Klasické knize vod* (Shuijing zhu, 水經注, Thủy kinh chú; XXV) z přelomu V. a VI. století, a v pozdější literatuře býval nezřídka parafrázován. Popěvek ve formě paralelního dvojverší praví, že než v prostřední ze Tří soutěsek „třikrát zakvílí opice, slzy smáčejí šat“ (yuan ming san sheng lei zhan shang, 猿鳴三聲淚沾裳, viên minh tam thanh lệ triêm thường). Dodejme, že kvílení gibbonů v čínské literatuře tradičně asociuje smutek a touhu po domově.⁶⁶ Měl-li Nguyễn Du na paměti právě toto užití slova „thanh“, pak v titulu přirovnává emocionální účinek své skladby k srdceryvnému kvílení gibbonů, přičemž přívlastkem „nový“ odkazuje k románu *Nadaného muže jarého srdce*, případně i dalším zpracováním příběhu Wang Cuiqiao. V tomto smyslu význam slova „tân“ vykládá již výše zmíněná Nguyễn Đăng Tuyếnova předmluva.⁶⁷

Výraz „tân thanh“ však lze chápat také jako jediný pojem, značící zvolenou literární formu. Jako „tân thanh“ totiž může být označována také skladba ve formě takzvané „nové balady“ (xin yuefu, 新樂府, tân nhạc phủ), jejíž rozkvět spadá do Číny IX. století a mezi jejíž nejrepresentativnější zástupce patří například Bai Juyiho skladby *Píseň o loutně* (Pipa xing, 琵琶行, Tỳ bà hành; XXVI) a *Píseň o věčném žalu* (Changche ge,

⁶³ Handian

⁶⁴ Thesaurus Linguae Searicae

⁶⁵ To se objevuje již ve výše zmíněné předmluvě z roku 1820.

⁶⁶ Benoit 1981: 363

⁶⁷ Phạm Luận [1999]: 1615

長恨歌, *Trùng hận ca*; XXVI). Nové balady se *Příběhu Kiêu* blíží volbou námětů, avšak zdaleka se mu nerovnejší rozsahem.⁶⁸

Nabízí se tedy otázka, jak všechny tyto konotace obsáhnout v překladu do češtiny, aby nepůsobil příliš krkolomně a zároveň nebyl příliš zevšeobecněn. Doslovnější varianta překladu by mohla znít například „Nový zpěv o rozervaných útrobach“. Avšak vzhledem k tomu, že slovní spojení „rozervané útroby“ v češtině evokuje utrpení spíše tělesné než duševní, bude vhodnější pomoci si zde analogií, jako jsme ostatně již výše učinili při překladu názvu básnické sbírky nešťastné Zhu Shuzhen, tedy starým známým „zlomeným srdcem“. Užíváme tohoto výrazu přes to, že se jedná spíše o klišé než ustálené slovní spojení typické pro knižní vyjadřování a že se poněkud liší i významově – „zlomené srdce“ evokuje zhrzenou romantickou lásku, kdežto „rozervané útroby“ značí hluboký žal, jehož příčinou mohou být i jiné skutečnosti. V případě Cuiqiao se však vedle odpoutání od rodiny jedná zejména právě o nešťastnou lásku k milenci, respektive k několika různým milencům či manželům. Bereme-li v potaz rybářský popěvek z *Komentáře ke Klasické knize vod*, nabízí se překlad „Nový pláč/nárek zlomeného srdce“, což odpovídá též nejrozšířenější variantě překladu do angličtiny.⁶⁹ Nicméně ať Nguyễn Du při volbě názvu měl tento popěvek na mysli, či nikoli, možným stále zůstává překlad, jemuž i ze slohových důvodů dáváme přednost, a sice „Nový zpěv o zlomeném srdci“.

Původní název díla se pro svou neobvyklost brzy vytratil z užívání a již v XIX. století převládly v tištěných i rukopisných vydáních tituly uvádějící jména hlavních postav jako „Truyện Kiều“, „Truyện Thuý Kiều“, „Kim Vân Kiều“ a podobně. Nejrozšířenějším je dnes první z nich, jež překládáme jako „Příběh Kiêu“ a který jsme v celé práci užívali proto, že je zažitý ve vietnamštině a do určité míry i v mezinárodním diskurzu a jeho nespornou výhodou je též stručnost. Původním titulem se tedy nezabýváme proto, abychom jím v odborné diskuzi nahradili vžitý název, nýbrž proto, že se jedná o jeden z klíčů k pochopení Nguyễn Duova díla, v tomto případě navíc relativně opomíjený. „Nový zpěv o zlomeném srdci“ je také název z pohledu laika snadno srozumitelný a z pohledu zasvěcence historicky přesný.

⁶⁸ Nguyễn Đăng Na [1999]: 1605–1609

⁶⁹ A New Cry from a Broken Heart, původcem je Huỳnh Sanh Thông [1983]: x.

Závěr

V první části studie jsme sledovali vývoj literárních zpracování látky o mravné kurtizáně Wang Cuiqiao. Nejprve jsme poukázali na nedostatky, jimiž v oblasti našeho zájmu trpí vietnamská literární věda, a pokusili se objasnit jejich možné příčiny. Vycházejíce tedy v první části studie především z prací amerických badatelů a vlastní četby primární literatury, pokusili jsme se nejdříve dopátrat věrojatného obrazu historických událostí, jež stály u zrodu narativu o Wang Cuiqiao a dalších historických či pseudohistorických osobností, přičemž jsme zpochybnili některé údaje obsažené v dochovaných historických dokumentech, objasňující při tom i pravděpodobnou motivaci jejich autorů pro zkreslující nakládání s fakty. Vyslovujeme zde též přesvědčení, že Wang Cuiqiao byla historickou postavou, třebaže se pozdější umělecké interpretace jejího života od reality notně vzdálily. Níže jsme analyzovali dva proudy původně ústního předávání příběhu Wang Cuiqiao a pokusili se stanovit, nakolik se každá z obou verzí může blížit skutečnosti. V další kapitole jsme se věnovali pozdějším literárním zpracováním dané látky, souvislostem mezi nimi a jejich zásahy do narativu, jež se odrážejí i v adaptaci Nguyễn Duově. Konec první části je věnován dílu, jež Nguyễn Duovi sloužilo jako předloha při psaní *Příběhu Kiêu*. Oproti předchozí kapitole jsme se zde více zaměřili na osobnost autorovu ve snaze rozluštit, kdo se skrývá za tajemným pseudonymem a proč vůbec svou totožnost zastírá. Také jsme se zde více věnovali obecné charakteristice žánru, do něhož dílo spadá, a v konfrontaci s žánrovými charakteristikami se snažili objasnit některé zvláštnosti tohoto textu, jež se promítly též do *Příběhu Kiêu*.

Ve druhé části jsme již vycházeli vedle primární literatury především z prací vietnamských badatelů, již zatím v dané oblasti postoupili o poznání dále než západní věda. Nejprve jsme se však, zaštiťující se statistikami a několika tituly soudobé literatury, pokusili vyvrátit starou, doposud rozšířenou tezi dehonestující Nguyễn Duovu předlohu a podle našeho názoru neuspokojivě zdůvodňující její zvolení. Následně jsme navrhli svou rekonstrukci Nguyễn Duova životopisu založenou na prozkoumání dvou historických pramenů zásadních pro dané téma. Poukázali jsme při tom na rozpory mezi oběma zdroji a uvedli jsme též důvody pro zpochybnění jejich věrohodnosti. Na konec jsme se zabývali původním názvem Nguyễn Duova díla, zmínili jsme všechny nám známé významy a konotace v něm obsažené a předložili též návrh na jeho překlad do češtiny.

Ustáváme tedy ve chvíli, kdy vyvstávají nové otázky: ve kterém období svého života Nguyễn Du svou báseň vytvořil?, kdy poprvé vyšla tiskem?, jakého se jí dostalo přijetí? Toto vše jsou otázky, na které se vietnamští badatelé snaží nalézt odpověď již od počátku XX. století, aniž by se jim kdy podařilo dojít konsenzu v kterémkoli z těchto bodů. Je tedy zřejmé, že se jedná o dosti složitou, dodnes velmi živou problematiku, a proto její obsáhnutí v našem úvodu nebylo na takto omezeném prostoru vůbec možné. Zvolili jsme proto raději postup, jenž čtenáři přiblíží pouze určitá témata, a sice taková, jež souvisejí se vznikem textu, avšak není při jejich zkoumání nutná rozsáhlá textová analýza, jíž bývá někdy užíváno například při určování data sepsání tohoto díla. Dalším krokem při zkoumání *Příběhu Kiêu* by však měl být jeho textový rozbor a komparace s jinými veršovanými romány a s *Příběhem Jina, Yun a Qiao*, čímž bude teprve možno objasnit, v čem tkví výlučnost tohoto díla a co je skutečným Nguyễn Duovým přínosem pro literaturu vietnamskou i světovou.

Primární literatura a tradiční kritika

- I. • Nguyễn Du. *The Tale of Kiều: a Bilingual Edition of Truyện Kiều*. [2. vydání]. Translated and annotated by Huỳnh Sanh Thông. New Haven: Yale University Press, 1987.
• Nguyen-Dy. *Kim, Ven, Kieu: román annamské lásky*. Přeložil Antonín Horský. Praha: Pokrok, 1926.
• Nguyen Du. *Kieu: národní vietnamský epos*. Přeložil Gustav Franc. Praha: Lidová demokracie, 1958.
- II. Mao Kun 茅坤. Jijiao Xu Hai benmo 纪剿徐海本末 [Úplná zpráva o zničení Xu Haie]. In: *Haijing wenxian chu bian: yanhai xingshi ji haifang* 海疆文献初编 • 沿海形势及海防 [Základní sbírka dokumentů o pobřežních oblastech: situace na pobřeží a jeho obrana]. 3. řada. Sestavil kolektiv. Beijing: Zhishichanquan 知识产权, 2011.
- III. Hsü Hsüeh-mo. Wang Ch'iao-erh. Translated by Eric Henry. *The Việt Nam Forum*, 1984, 3. Dostupné též z:
<vietnamlit.org/wp-content/uploads/2011/12/EricHenryUndergraduateThesis.pdf>
- IV. Tai Shih-lin. Li Ts'ui-ch'iao. Translated by Eric Henry. *The Việt Nam Forum*, 1984, 3. Dostupné též z:
<vietnamlit.org/wp-content/uploads/2011/12/EricHenryUndergraduateThesis.pdf>
- V. Yu Huai 余怀. Wang Cuiqiao zhuan 王翠翘传 [Příběh Wang Cuiqiao]. In: Zhang Chao 张潮. *Yu Chu xinzhì* 虞初新志 [Nové anály Yu a Chu]. Beijing: Wenxue guji 文学古籍, 1954.
- VI. Mengjue daoren 梦觉道人 – Xihu langzi 西湖浪子. *Sheng bao Hue E en, si xie Xu Hai yi* 生报华萼恩死谢徐海义 [V životě oplatila Hua Eovi laskavost, smrtí poděkovala Xu Haiovi za spravedlivost], [online]. Poslední revize 24. března 2007.
<hxqw.com/wxxsgl/gdwx/200703/23258.html>
- VII. Wang Long 王鏞. Qiu Huqiu 秋虎丘 [Podzim na Tygřím vrchu]. In: Kolektiv. *Guben xiqu congkan* 古本戏曲丛刊 [Antologie starých dramát]. Třetí řada. Beijing: Wenxue guji 文学古籍, 1957.

- VIII. • Qingxin cairen 青心才人. *Jin Yun Qiao zhuan* 金雲翹傳 [Příběh Jina, Yun a Qiao], [online]. Publikováno 31. října 2008. <gutenberg.org/ebooks/27107>
- Thanh Tâm Tài Nhân. *Kim Vân Kiều truyện* [Příběh Jina, Yun a Qiao]. Přeložili Nguyễn Đức Vân a Nguyễn Khắc Hanh. Hà Nội: Đại học sư phạm, 2008.
- IX. Yunyuang chichi daoren 雲陽嗤嗤道人. *Wu feng yin* 五鳳吟 [Zpěv pěti fénixů], [online]. Publikováno 2. května 2008. <gutenberg.org/ebooks/25284>
- X. Feng Menglong 冯梦龙. *Zhi nang* 智囊 [Pytel moudrosti]. Beijing: Zhonghua 中华, 2010.
- XI. Anonym. The quilt with mandarin ducks. In: Zhang Guangqian. *Selected plays from the Yuan dynasty*. Beijing: Foreign Languages Press, 2010.
- XII. Zhu Shuzhen 朱淑真. *Duanchang ge quanji* 斷腸詞全集 [Kompletní Písň zloženého srdce], [online]. <millionbook.net/gd/z/zhushuzhen/000/001.htm>
- XIII. Lo Kuan-chung. *Romance of the Three Kingdoms*. Translated by C. H. Brewitt-Taylor. Singapore: Tuttle, 2002. Dostupné též z: <threekingdoms.com>
- XIV. Čchu Jüan. *Z čchuských písní*. Přeložil Jaromír Vochala. Praha: BB art, 2004.
- XV. Minh Mệnh. Thánh Tổ Nhân Hoàng đế ngự chế tổng thuyết [Úplné proslovení Svatého praotce, Dobrotivého císaře]. Přeložili Võ Khắc Triền, Lê Thuốc a Tô Nam Nguyễn Đình Diệm. In: Phạm Đan Quế. *Truyện Kiều và các nhà nho thế kỷ XIX* [Příběh Kiều a literáti XIX. století]. [Hà Nội]: Giáo dục, 2003.
- XVI. Nguyễn Văn Thắng. Kim Vân Kiều án [Soud nad Kimem, Vân a Kiều]. Přeložil Hoàng Xuân Hãn. In: Phạm Đan Quế. *Truyện Kiều và các nhà nho thế kỷ XIX* [Příběh Kiều a literáti XIX. století]. [Hà Nội]: Giáo dục, 2003.
- XVII. TỰ ĐỨC. Dục Tông Anh Hoàng đế ngự chế tổng từ [Úplná promluva Okřídleného předka, Hrdinného císaře]. Přeložil Tô Nam Nguyễn Đình Diệm. In: Phạm Đan Quế. *Truyện Kiều và các nhà nho thế kỷ XIX* [Příběh Kiều a literáti XIX. století]. [Hà Nội]: Giáo dục, 2003.

- XVIII. Chu Mạnh Trinh. Thanh Tâm Tài Nhân thi tập [Básnická sbírka o Nadaném muži jarého srdce]. In: Phạm Đan Quế. *Truyện Kiều và các nhà nho thế kỷ XIX* [Příběh Kiều a literáti XIX. století]. [Hà Nội]: Giáo dục, 2003.
- XIX. • Gia phá họ Nguyễn ở Tiên Điền [Kronika rodu Nguyễn z Tiên Điền]. Přeložila Nguyễn Thị Thanh Xuân. In: Lê Xuân Lít. *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiều]. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007.
• Gia phá dòng họ Nguyễn ở Tiên Điền [Kronika rodu Nguyễn z Tiên Điền], [online]. Třetí část. Publikováno 26. ledna 2013.
<nguyendu.vn/nd.nsf/dong_ho_chi_tiet/gia-pha-dong-ho-nguyen-tien-dien-phan-3.html>
- XX. • *Đại Nam liệt truyện* [Životopisy Velikého Jihu]. Přeložili Ngô Hữu Tạo a Đỗ Mộng Khương. 2. díl. Huế: Thuận Hoá, 1993.
• Đại Nam chính biên liệt truyện 大南正編列傳 [Řádně uspořádané životopisy Velikého Jihu], [online]. 20. svazek. Snímkováno 20. června 2008.
<lib.nomfoundation.org/collection/1/volume/159/page/81>
- XXI. Nguyễn Du. Calling the Wandering souls. Translated by Le Hieu. *Vietnamese studies*, 1965, 4. S. 87–92.
- XXII. Nguyễn Du. *Thơ chữ Hán Nguyễn Du* [Nguyễn Duova poesie v čínštině]. Uspořádali Lê Thuốc a Trương Chính. Přeložil Phạm Khắc Khoan. Hà Nội: Văn học, 1978.
- XXIII. Tiên Phong Mộng Liên Đường chủ nhân. Tự [Předmluva]. Přeložili Bùi Kỳ a Trần Trọng Kim. In: Lê Xuân Lít. *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiều]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007.
- XXIV. Liu I-ch'ing. *Shih-shuo Hsin-yü: A New Account of Tales of the World*. Translated by Richard B. Mather. Ann Arbor: University of Michigan, 2002.
- XXV. Li Daoyuan 酈道元. *Shuijing zhu* 水經注 [online]. <ctext.org/shui-jing-zhu>
- XXVI. Po Āi-i. *Datlovník v meruňkovém sadu*. Přeložili Josef Kolmaš a Jana Štroblová. Praha: Vyšehrad, 2013.

Sekundární literatura a slovníky

BENOIT, Charles Edward (1981). *The Evolution of the Wang Cuiqiao Tale: from Historical Event in China to Literary Masterpiece in Việt Nam*. Cambridge, 1981. Dizertační práce. Harvard University.

BENOIT, Charles (Lê Văn Nam) [1995]. Nàng Kiều và tôi [Kiều a já]. In: Phạm Đan Quế. *Truyện Kiều trên báo chương thế kỷ XX* [Příběh Kiều v periodikách XX. století]. [Hà Nội]: Thanh niên, 2003. S. 351–356.

ĐÀO Thái Tôn [1998]. Không có “bản Kinh” Truyện Kiều do vua Tự Đức sửa chữa đưa in [Neexistuje „metropolitní vydání“ opravené a dané do tisku králem Tự Đứcem]. In: Lê Xuân Lít *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiều]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007. S. 240–254.

ĐÀO Thái Tôn (2005). Không có “bản Phường” với nghĩa là bản Kiều do Phạm Quý Thích đưa in [Neexistuje “cechovní vydání” coby vydání Kiều, jež by nechal vytisknout Phạm Quý Thích]. In: *Nghiên cứu văn bản Truyện Kiều (Bản Liễu Văn Đường)* [Textologické studie Příběhu Kiều (edice Liễu Văn Đường 1871)]. [Hà Nội]: Khoa học xã hội, 2005. S. 615–640.

ĐOÀN Lê Giang [1995]. Truyện Kiều Nhật Bản và Truyện Kiều ở Nhật Bản [Japonský Příběh Kiều a Příběh Kiều v Japonsku]. In: Lê Xuân Lít *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiều]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007. S. 682–684.

Handian 汉典 [online]. <zdic.net>

HENRY, Eric (1984). On the Nature of the Kiều Story. *The Việt Nam Forum*, 1984, 3. S. 61–98.
Dostupné též z: <vietnamlit.org/wp-content/uploads/2011/12/EricVietNamForum.pdf>

HENRY, Eric (2001). Chinese and Indigenous Influences in Vietnamese Verse Romances of the 19th Century. *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies*, 2001, 2.
Dostupné též z: <vietnamlit.org/wp-content/uploads/2011/12/EricHenryCrossroads.pdf>

HOÀNG Xuân Hãn [1943]. Nguồn gốc văn Kiều [Kořeny textu Kiêu]. In: Lê Xuân Lít *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiêu]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007. S. 30–50.

HUCKER, Charles O. (1985). *A Dictionary of Official Titles in Imperial China*. Stanford: Stanford University Press, 1985. Dostupné též z: <sites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic1068612.files/Hucker%20Official%20Titles%20OCR%20Searchable_All%20Pages.pdf>

HUỲNH Sanh Thông [1983]. Introduction. In: Nguyễn Du. *The Tale of Kiều: a Bilingual Edition of Truyện Kiều*. [2. vydání]. Translated and annotated by Huỳnh Sanh Thông. New Haven: Yale University Press, 1987. S. xix–xl.

KARLOVÁ, Petra (2008). Rozdělený Vietnam a nástup dynastie Nguyen. In: Lucie Hlavatá et al. *Dějiny Vietnamu*. Praha: Lidové noviny, 2008. S. 88–101.

LÊ Xuân Lít [2005]. Thư mục nghiên cứu Truyện Kiều [Seznam literatury zabývající se Příběhem Kiêu]. In: Lê Xuân Lít. *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiêu]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007. S. 1923–1979.

NGUYỄN Đăng Na [1999]. Đoạn trường tân thanh – một mã khóa vào thế giới nghệ thuật Nguyễn Du [Nový zpěv o zlomeném srdci – klíč do světa Nguyễn Duova umění]. In: Lê Xuân Lít *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiêu]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007. S. 1600–1611.

NGUYỄN Lộc (1978). *Văn học Việt Nam: nửa cuối thế kỷ XVIII – nửa đầu thế kỷ XIX* [Vietnamská literatura: druhá polovina XVIII. století – první polovina XIX. století]. 2. díl. Hà Nội: Đại học và trung học chuyên nghiệp, 1978.

NGUYỄN Thạch Giang, Triệu Ngọc Lan a Lô Úy Thu [1994]. Một số nhận xét về Kim Vân Kiều truyện với Đoạn trường tân thanh [Několik poznámek k Příběhu Jina, Yua a Qiao a k Novému zpěvu o zlomeném srdci]. In: Trịnh Bá Đĩnh. *Nguyễn Du: về tác gia và tác phẩm* [Nguyễn Du: o autorovi a díle]. [Hà Nội]: Giáo dục, 1998. S. 920–932.

NGUYỄN Văn Hoàn (2002). Nguyễn Du sinh năm nào? [Kterého roku se narodil Nguyễn Du?]. *Tap chí Hán Nôm* 2002, 1. Dostupné též z: <hannom.vass.gov.vn/hannom/tchn/data/0201.htm>

PHẠM Đan Quế [1994]. *Truyện Kiều và các nhà nho thế kỷ XIX* [Příběh Kiêu a literáti XIX. století]. 2. vydání. [Hà Nội]: Giáo dục, 2003.

PHẠM Đan Quế (2003). *Truyện Kiều trên báo chương thế kỷ XX* [Příběh Kiêu v periodikách XX. století]. [Hà Nội]: Thanh niên, 2003.

PHẠM Luận [1999]. Về hai chữ “tân thanh” trong nhan truyện Đoàn trường tân thanh của Nguyễn Du [O dvou slabikách “tân thanh” v názvu Nguyễn Duova Nového zpěvu o zlomeném srdci]. In: Lê Xuân Lít *Hai trăm năm nghiên cứu – bàn luận Truyện Kiều* [Dvě stě let bádání a diskuzí nad Příběhem Kiêu]. 1. dotisk. [Hà Nội]: Giáo dục, 2007. S. 1612–1615.

Thesaurus Linguae Searicae [online]. <tls.uni-hd.de>

TRẦN Đình Sử [2002]. *Thi pháp Truyện Kiều* [Poetika Příběhu Kiêu]. 3. vydání. [Hà Nội]: Giáo dục Việt Nam, 2012.

TRẦN Khuê (1996). Về thái độ chính trị của Nguyễn Du đối với các triều Lê, Tây Sơn & Nguyễn Gia Long [O Nguyễn Duově politickém postoji vůči dynastiím Lê, Tây Sơn & Nguyễn Gia Long]. In: Trần Khuê. *Nghiên cứu và tranh luận (1965–1995)* [Studie a disputace (1965–1995)]. Hà Nội: Khoa học xã hội, 1996.

TRẦN Trọng Kim [1925]. Tựa [Předmluva]. In: *Truyện Thúy Kiều (Đoạn trường tân thanh)* [Příběh Thuý Kiêu (Nový zpěv o zlomeném srdci)]. 5. vydání. Sài Gòn: Tân Việt, 1937. S. VII–XXXIV.

XU Shu'an a Lucie OLIVOVÁ (2000). *Vývoj správního systému v Číně*. Praha: Karolinum, 2000.

XUÂN Bách (2008). *Tiếp nhận Luận án tiến sỹ của người Mỹ nghiên cứu về Truyện Vương Thúy Kiều* [Přijetí disertační práce Američana zabývajícího se Příběhem Vương Thuý Kiêu], [online]. Publikováno 26. prosince 2008.

<vanhoahatinh.gov.vn/modules.php?name=News&op=viewst&sid=149>

Ukázka překladu

- 1 Sto let zde na světě člověku dáno jest – 70
co musí nadání s osudem bojů svést, než uplynou? 71
Souš mořem stala se a moře pevninou; 72
já věci spatřil jsem, jež v lidské srdce tnou a utkví v něm.
- 5 Lne k zlé vždy k dobrému, to přec je známo všem,
tak modrá Nebesa žárlice stihnou zlem růž ve tvářích. 73
- Kdys v lampy přísvitů jsem z vonných četl knih 74
a příběh o lásce, jež našel jsem v nich, chci předat dál.
Za dynastie Ming, když Jiajing panoval, 75
- 10 mír sahal do čtyř stran, stál neohrožen val dvou hlavních měst. 76
Prý měšťan tehdy žil, jež jméno Wang měl nést, 77
ni znám ni zámožen, leč lid mu vzdával čest a nebyl chud.
Wang Guan slul jeho syn, nejmladší doposud;
jak předkům, jemu též připadlo za osud, by spisů znal.

⁷⁰ „Sto let“ je metonymií pro lidský život.

⁷¹ Podobně formulovaný verš o srážce osudu s nadáním se nachází v Li Shangyinově (IX. stol.) díle.

⁷² Okrajová zmínka o moři mezi pevninou a bájným ostrovem Penglai, jež se v dlouhých cyklech přeměňuje v pole a morušové sady a zpět, se prvně objevila ve sbírce daoistických hagiografií *Životopisy nesmrtelných* (IV. stol.). V literatuře narážka na tento proces vyjadřovala určitou velmi výraznou změnu, původně geologickou, v tomto případě nejspíš v posunutém významu změnu společenskou – Nguyěn Du mohl mít na mysli občanskou válku a svržení dynastie Lê. Nadaný muž jarého srdce tohoto motivu neuzívá.

⁷³ Každý z obou veršů tohoto dvojverší obsahuje jedno původně čínské úsloví. Též je zde užita synekdocha pro krásnou dívku – „červená líc“.

⁷⁴ Nguyěn Du zde má na mysli „vonné“ rukopisy na bambusových destičkách, což je hluboko v době knihtisku samozřejmě hyperbola. Nicméně je možné, že verze *Příběhu Jina, Yun a Qiao*, z níž autor čerpal, byla skutečně rukopisná, neboť těch po Vietnamu v XIX. stol. několik kolovalo, zaznamenaných ovšem na papíře.

⁷⁵ Dynastie Ming vládla Číně mezi lety 1368–1644, éra Jiajing trvala 1522–1567.

⁷⁶ „Čtyřmi stranami“ jsou míněny strany světové, dvěma hlavními městy se rozumí Nanking, původní sídlo mingských císařů, a Peking, jež se stal sídelním městem roku 1420.

⁷⁷ Slovem „měšťan“ překládáme titul, jež v dané době jej bylo možno zakoupit čistě proto, aby se jeho držitel nominálně stal členem úředního aparátu a zvýšil si tak osobní prestiž.

- 15 Též starších dvě měl dcer, jichž krás se netknul kal;
tu mladší Cuiyun a Cuiqiao zval tu prvou z nich.
Jich těla – slivoně a duše jako sních,
ač obě bez vady, přec povah rozdílných i vzezření.
Yun povždy důstojná, těžko se měřit s ní,
- 20 tvář – luna v úplňku, co bourci morušní pak obočí. 78
Jí v úsměvu hrál květ, zněl nefrit za řeči,
vlas svěží nad oblak a nad sních nejbledší pleť bělostná.
Však Qiao přes to vše, bystrá a půvabná,
své sestry předčí zjev a víc než dorovná též nadání.
- 25 Obočí – zjara chlum, zrak – vody podzimní,
jí květ záviděl růž a bledla vedle ní i zeleň jív. 79
Té pohled jediný by zbořil městských zdiv;
vzhled nešlo dostihnout, vlohy – to byl by div, leč možno snad.
Jí z Nebes úradku dán důvtip prostý vad,
- 30 jí přáno verše znát, psát básně, malovat i luzně pět. 80
Též housti dovedla, ovládši tónů pět,
že komu jinému, by v loutnu hrát tak sved, jest nad síly. 81
Jí tóny pod rukou se v písni měnily,
zvlášť nápěv „Úděl zlý“, tak chmurný, unylý, bral za srdce.
- 35 Z všech suknic červených se skvěla nejvíce, 82
jsouc v jara rozpuku, kdy protnou jehlice jim vlasů děl. 83

⁷⁸ Její obočí svou sytě černou barvou a hustotou připomínalo tykadla dospělého bource morušového.

⁷⁹ Narážka na báseň Han Wudiho (II. stol. př. n. l.) dvorního hudebníka Li Yanniana opěvující krásku ze Severu, pro pohled na niž by císař byl ochoten vydat v plen celé město, pro druhý celou říši.

⁸⁰ Klasická dálněvýchodní hudba užívá pentatonické stupnice.

⁸¹ *Nguyễn Du* není v hudební terminologii důsledný, nejspíše má na mysli tzv. „měsíční loutnu“, připomínající svým oblým tvarem úplněk.

⁸² „Červené suknic“ jsou metonymií pro ženy, jež vznikla na základě soudobé módy.

⁸³ Dle *Zápisů o obřadech* by dívky měly být v patnácti letech zasnoubeny a následně by si měly účes protnout jehlicí. Jedná se tedy o metonymii pro patnáctiletou dívku. Nadaný muž jarého srdce stáří obou sester udává pouze rámcově, hovoře o „divukrásném věku“. Pokud by Qiao mělo být pouhých patnáct let, bylo by nejmladšímu Guanovi nejvýše třináct, což by činilo jeho monolog počínající 62. veršem a přátelství s Jin Zhongem, podle *Příběhu Jina, Yun a Qiao* bezmála dvacetiletým, poněkud nepřesvědčivým. Rozumějme proto této narážce jako určení pouze přibližnému.

Tyl závěsů ji kryl, jenž v průvanu se chvěl
a pod východní zdí roj motýlů a včel jí lhostejen. 84

Co člunek tkalcovský šel z jara za dnem den,
40 má devadesát jich, však třicet zbylo jen, mu na úkor.
Trav zeleň bující se střela po obzor,
již hrušně vzkvétaly, své větve v bílý flór si halíce.
Byl svátek zemřelých, třetího měsíce, 85
čas k hrobů očiště, kdy radost projít se a v kraj se brát.
45 Tak žluvy, vlaštovky se slétly odevšad; 86
též sourozenců tré si vyšlo z domu vrat, chtěc užít dne.
Tu děv a mládenců zří davy přečetné –
vůz za vozem co proud, šat k šatu těsně lne, co v žernov klín. 87
Jdou k vrchům mohylným, jež nakupeny z hlín,
50 by žertvu složili a popel z obětín by zavířil.
Již k západu spěl den, žár slunce ztrácel sil,
dvé ruček sester svých tu bratr uchopil a mířil zpět.
Jda podél potoka své sestry zvolna ved,
kde zeleň rašící tak svěží na pohled se zdála všem.
55 V dál křivolakým svým spěl ručej řečištěm,
proud v křepkých peřejkách, jež vřely pod můstkem, bral posilu.
Vtom spatří sesutou blíž cesty mohylu;
kryl žlutozelený ji porost kavylu, jenž vadl již.
„Jest svátek zesnulých – rci, bratře, zdali víš,
60 proč odtud nestoupá dým kadidlový týž, jež jinde zřít?“ ...

⁸⁴ Na dotaz svého žáka, zda je přípustné morálně se prohřešit za účelem naplnění existenčních potřeb, odpověděl Mencius, že třebaže je to v krajních případech možné, nečiní to ještě úkoj těchto potřeb důležitějším než morální zásady. Své tvrzení podložil mimo jiné následujícím příkladem: nemáš-li jinou možnost, jak se oženit, nežli přelézt zeď na východ od svého domu a unést sousedovu dceru, uneseš ji? Narážka na tuto pasáž asociuje milostná dobrodružství. „Motýli a včely“ jsou metaforou pro nápadníky.

⁸⁵ Svátek Čistého jasu je jedním z nejvýznamnějších svátků na Dálném Východě. Pojí se s uctěním památky zemřelých a bývá též příležitostí k procházce jarní krajinou.

⁸⁶ „Žluvy a vlaštovky“ jsou metaforou pro zástupy lidí.

⁸⁷ Zde se ve zkrácené podobě objevuje vietnamský frazém „natěsnaný jako klín do žernovu“.